

Handelshøyskolen BI

MAN 50211 Ledelse; makt og mening

Term paper 60% - W

Predefinert informasjon

Startdato:	17-10-2022 09:00 CEST	Termin:	202310
Sluttdato:	22-05-2023 12:00 CEST	Vurderingsform:	Norsk 6-trinns skala (A-F)
Eksamensform:	P		
Flowkode:	202310 10063 IN09 W P		
Intern sensor:	(Anonymisert)		

Navn:

Matilda Tullia Von Sydow

Informasjon fra deltaker

Tittel *:	Aleksandra Kollontaj: Den radikale diplomaten.		
Navn på veileder *:	Kristian Alm		
Inneholder besvarelsen konfidensielt materiale?:	Nei	Kan besvarelsen offentliggjøres?:	Ja

Gruppe

Gruppenavn:	(Anonymisert)
Gruppenummer:	30
Andre medlemmer i gruppen:	Deltakeren har innlevert i en enkeltmannsgruppe

Prosjektoppgave
ved Handelshøyskolen BI

Aleksandra Kollontaj:
Den radikale diplomaten.

Eksamenskode og navn:
MAN 5021 – Ledelse; Makt og Mening

Utleveringsdato:
17.10.2022

Innleveringsdato:
22.05.2023

Stuedsted:
BI Oslo

Innholdsfortegnelse

Innhold

SAMMENDRAG	II
INNLEDNING	1
BIOGRAFI	3
METODE	9
VITENSKAPSDEBATTEN	9
HVA ER HERMENEUTIKK?	11
KONSEKVENSENE AV HERMENEUTIKK FOR DENNE OPPGAVEN OG MIN FORFORSTÅELSE	13
KILDEKRITIKK	14
DRØFTING	15
UNDERPROBLEMSTILLING 1: HVORDAN PREGET VILJE TIL MAKT KOLLONTAJS DIPLOMATISKE VIRKE?	15
<i>Vilje til makt</i>	15
<i>Kollontajs vilje til makt som diplomat i Norge</i>	18
UNDERPROBLEMSTILLING 2: HVILKE KARAKTERTREKK OG FERDIGHETER FREMMET KOLLONTAJS INNFLYTELSE SOM DIPLOMAT?.....	21
<i>Political skills</i>	22
<i>Kollontajs politiske ferdigheter som diplomat i Norge</i>	25
UNDERPROBLEMSTILLING 3: HVORDAN BLE KOLLONTAJS MAKT SOM DIPLOMAT PÅVIRKET AV AT HUN VAR PREMISSLEVERANDØR I DEBATTEN OM «DEN NYE MORALEN» PÅ 1920-TALLET?.....	30
<i>Det vi snakker om når vi snakker sammen</i>	31
<i>Symbolet på den frie kjærligheten</i>	32
<i>Diplomat og debattant</i>	33
HOVEDPROBLEMSTILLING: HVA VAR DE VIKTIGSTE ÅRSAKENE TIL AT KOLLONTAJ LYKTES SOM DIPLOMAT I NORGE (1922-1930)?.....	36
<i>U1 sammendrag: Hvordan preget vilje til makt Kollontajs virke som diplomat.</i>	36
<i>U2 sammendrag: Hvilke karaktertrekk og ferdigheter fremmet Kollontajs innflytelse som diplomat?</i>	37
<i>U3 sammendrag: Hvordan ble Kollontajs makt som diplomat påvirket av at hun var premissleverandør i debatten om «den nye moralen» på 1920-tallet?</i>	37
<i>Lyktes Kollontaj som diplomat i Norge?</i>	38
<i>Hva var de viktigste årsakene til at Kollontaj lyktes som diplomat i Norge?</i>	39
KONKLUSJON	40
BIBLIOGRAFI	41

Sammendrag

Denne teksten analyserer Aleksandra Kollontajs liv og karriere, spesielt hennes transformasjon fra en opposisjonell til en suksessfull diplomat for Sovjetunionen. Hovedproblemstillingene er: Hva er de viktigste årsakene til at Kollontaj lyktes som diplomat i Norge (1922-1930). I underproblemstillingene drøftes det hvordan Kollontaj klarte å balansere sitt engasjement for en fri seksualitet med diplomatrollen og hvilke politiske ferdigheter hun hadde. Kollontajs evne til selvfornyelse trekkes frem som avgjørende for hennes suksess som diplomat. Selv om hun hadde opplevd personlige og politiske nedturer i forkant av utnevnelsen til diplomat, omfavnet hun den nye rollen og klarte å oppnå anerkjennelse og makt. På tross av voksende undertrykkelse i Sovjetunionen under Stalin, bevarte Kollontaj sin overbevisning i diplomatrollen. Dette illustrerer hennes pragmatisme, og at hun hadde endret seg selv av nødvendighet, fra en opposisjonell til en dyktig diplomat. Samlet sett gir teksten innsikt i hvordan Kollontajs politiske erfaringer og ferdigheter, sammen med vilje til makt bidro til hennes suksess som diplomat.

Innledning

«Den mest gåtefulle skikkelsen i Russland – intet mindre.» (Arbeiderbladet, 1952, sitert i Sørbye et al., 2008, p. 9) Slik omtales Alexandra Kollontaj (1872-1952) i en nekrolog etter sin død. Kollontaj var en russisk revolusjonær politiker, skribent, taler, diplomat og feminist, som har satt spor langt utenfor sitt hjemland og sin tid. Kollontaj var verdens første kvinnelige minister, i Lenins første regjering etter oktoberrevolusjonen. Og hun var verdens første kvinnelige diplomat og ambassadør.

Kollontaj sa ofte at hun hadde levd flere liv. Først i revolusjonen, så for kvinners frigjøring i Russland, og til slutt livet som diplomat (Sørbye, 2008, p. 51). Livet hennes var fullt av dramatiske hendelser, også utløst av hennes egne påfunn. Av en eller annen grunn unnslopp hun Stalins terror. Hun var den eneste fra den første sentralkomiteen etter den russiske revolusjon som døde en naturlig død. Dette til tross for at hun i mange saker markerte seg som kritiker av utviklingen i Sovjet.

Denne oppgaven vil utforske perioden Kollontaj var diplomat i Norge, fra 1922-1930. Som diplomat fikk hun både gjennomslag for viktige saker for Sovjet og ble en kjent skikkelse i det offentlige Norge. Samtidig var hun en aktiv skribent og samfunnsdebattant med meninger om seksualitet og kjærlighet som skapte sinne i både Sovjet og Norge. Hva var det med denne kvinnen som gjorde at hun kunne begeistre, til tross for at hun representerte et kommunistisk regime som ble stadig mer blodig?

Dette er hovedproblemstillingen som denne oppgaven vil besvare:

Hva var de viktigste årsakene til at Kollontaj lyktes som diplomat i Norge (1922-1930)?

For å besvare dette spørsmålet har jeg laget tre underproblemstillinger. De tre underproblemstillingene tar utgangspunkt i ledelsesteori, og kan fungere som tre prismer for å svare på hovedproblemstillingen og dermed identifisere årsaker som bidro til at Kollontaj ble en vellykket diplomat med stor påvirkningskraft.

De tre underproblemstillingene er:

1. Hvordan preget vilje til makt Kollontajs diplomatiske virke i Norge?
2. Hvilke karaktertrekk og ferdigheter fremmet Kollontajs innflytelse som diplomat?
3. Hvordan ble Kollontajs makt som diplomat påvirket av at hun var premissleverandør i debatten om «den nye moralen» på 1920-tallet?

Det første spørsmålet vil gå nærmere inn på Kollontajs indre drivkrefter og hva som har kunnet motivere henne til å innta rollen som diplomat i en alder av 50 år. Dette vil gjøres ved hjelp av Nietzsches begrep vilje til makt. Det andre spørsmålet dreier seg om hvilke forutsetninger hun kan ha hatt for å få innflytelse i sin nye rolle. Her tar jeg i bruk rammeverket til Ferris et al. om political skills. I spørsmål nummer tre drøftes Kollontajs dobbeltrolle som diplomat og debattant, ved hjelp av teorier om modellmakt og definisjonsmakt.

Før jeg dykker ned i problemstillingene, vil jeg presentere en biografi over Kollontajs liv og redegjøre for metode og kildekritikk til oppgaven.

Ambassadør Aleksandra Kollontaj i 1925 Foto: Eivind Enger.

Biografi

Den unge Aleksandra

Kollontaj (født Domontovitsj) ble født inn i en adelig, men liberal familie i St-Petersburg. Hun hadde et særlig nært forhold til sin far, Mikhail Aleksejvitsj, som var general i tsarens armé. (Sjejnits, 1984, p. 10-16) Familien var økonomisk godt stilt, så Kollontaj fikk en god utdanning og var veldig glad i skolen.

Kollontaj beskriver barndommen som svært lykkelig, (Kollontaj, 1977, p. 111) men utenfor hjemmets fire vegger raste store sosiale omveltninger, opprør og skiftende allianser i verdenssamfunnet. Pariserkommunen var oppstått og slått ned året før Kollontajs fødsel, i Russland hadde livegenskapen blitt avviklet og revolusjonære grupperinger brukte terror mot tsarveldet. Frykt og usikkerhet preget hele samfunnet, også hennes familie fordi faren fortsatt dro ut på militære oppdrag.

Ut i voksenlivet

Selv om foreldrene var relativt liberale for sin tid, var det forventet at datteren skulle gifte seg, ikke arbeide. Til Kollontajs protester endte hennes utdanning da hun var 16 år. De neste årene ble hun sendt rundt til bekjente i Europa, og fulgte med på flere av farens reiser. Med gru hadde hun sett sin eldste søster gifte seg med enn mann på nesten 70 år, så hun bestemte på at hun skulle gifte seg av kjærlighet (Kollontaj, 1977, p. 112). På en av reisene med faren møtte 18-åringen Alexandra Vladimir Kollontaj. De forelsket seg, men dessverre for det unge paret var ikke foreldrene begeistret for romansen.

For å få Alexandra på andre tanker ble datteren tatt med på reise til Berlin og Paris. Det er visstnok på denne reisen hun for første gang ble eksponert for tankene til Marx, Engelsk og franske utopiske sosialister. Og uten familiens kjennskap snek seg hun seg ut på et sosialistmøte i Berlin. (Porter, 1980, pp. 30–31).

Det døde barnet

Tilbake i St.Petersburg fikk 21-åringen Aleksandra endelig gifte seg med Vladimir, og året etter fødte hun sønnen Mikhail. Men familielykken skulle ikke

vare. I selvbiografien skriver hun: *“Men trass i at jeg selv har oppdratt barnet mitt med stor omsorg, var moderskapet aldri kjernen i livet mitt. Et barn gjorde ikke ekteskapsbåndene mine mindre oppløselige. Jeg var fremdeles glad i mannen min, men den lykkelige tilværelsen som husmor og hustru ble som et “bur” for meg. Mine sympatier og min interesse vendte seg stadig mer mot den revolusjonære arbeiderbevegelsen i Russland.”* (Kollontaj, 1977, p. 112). Det virker som Kollontaj har en rastløshet i seg fra tidlig alder, som sammen med iveren etter å arbeide kom til å følge henne resten av livet. I løpet av få år vokste hennes engasjement og deltagelse i samfunnet, for eksempel som lærer i en opplysningsorganisasjon. Hun fikk også innpass i intellektuelle, men illegale miljøer som debatterte politikk.

I 1896 ble ekteparet Kollontaj på en arbeidsreise til en stor tekstilfabrikk i Narva (nå Estland). Med på reisen var Aleksandras nære venninne Zoja. Vladimirs selskap skulle installere et ventilasjonsanlegg, og Alexandra ble invitert med for å få et innblikk i hvordan en moderne fabrikk så ut, samtidig som hun kunne få et fint avbrekk sammen med venninnen. Men omvisningen i fabrikkens endte i skrekk for Aleksandra. Hun møtte forferdelige fysiske arbeidsforhold, arbeidere som jobbet 14 timer i strekk og kun fikk forlate bygningen på søndager. I den spartanske, skitne sovesalen fant hun utsultede barn passet av en jente på seks år. “Da Alexandra bøyde seg ned over et lite stille, urørlig barn på alder med hennes egen lille gutt, oppdaget hun at barnet var dødt. Et lite lik blant alle de lekende kameratene! De spede lemmene var stive og kalde. - Det kommer en klokken seks og henter henne, svarte den lille seksåringen på hennes forskrekkede spørsmål.” (Halvorsen, 1946, p. 86) Og mens venninnene brukte timevis på å snakke ut om det sjokkerende besøket på fabrikkens, ble deres reaksjon møtt med et skuldertrekk av Vladimir og hans kollegaer (Sjejniss, 1984) (Porter, 1980). “Jeg kunne ikke føre et lykkelig og rolig liv når arbeiderne var bundet i et så fryktelig slaveri. Jeg måtte med i denne bevegelsen.” skriver Kollontaj i ettertid, og sier også at ektemannen “oppfattet mine sympatier som trass, rettet mot ham personlig” (Kollontaj, 1977). Denne hendelsen blir et vendepunkt for henne. Når hun sier at hun "måtte" med i (arbeider)bevegelsen, virker det mer som et kall enn et valg.

En ny begynnelse

Kollontaj forlot «buret», altså mann og barn, til fordel for studier i nasjonaløkonomi i Zürich. Her visste hun at det befant seg flere fremtredende marxister hun ville lære mer av. Dette var også startskuddet på et liv som var ekstraordinært preget av reising, ideutveksling og nettverksbygging på tvers av Europa og USA. Med biografen Sjejniss ord: “Hvis man skulle fortelle om alle Aleksandra Kollontajs møter med politikere, hennes taler og artikler fra begynnelsen av århundre til første verdenskrig, ville man stå overfor en uhyre vanskelig oppgave.[..] Denne lille, spinkle og utrolig tiltrekkende kvinnen befant seg i sentrum for høyst forskjellige politiske bevegelser.” (Sjejniss, 1984, p. 46) I løpet av denne tiden kom hun til å knytte mange kontakter som utover 1900-tallet kom til å inneha maktposisjoner i samfunnet. Noen eksempler fra Skandinavia er Hjalmar Branting, Martin Tranmæl og Kyrre og Rachel Grepp. I løpet av livet kom hun til å beherske russisk, engelsk, fransk, tysk og finsk og etter hvert svensk og norsk også.

Det var også i denne perioden, rundt århundreskiftet, at Kollontaj meldte seg inn i Russlands Sosialdemokratiske arbeiderparti (RSDRP) og hun for alvor begynte å skrive. Når hun var hjemme i St. Petersburg var hun involvert i politisk aktivisme, organisering av arbeidende kvinner, hun var agitator, demonstrerte og distribuerte flygeblader. (Sørbye, 2008, pp. 14–15).

Kollontaj fikk økonomisk støtte fra sine foreldre til studiene og sine reiser. Faren var hverken sosialist eller revolusjonær, men skal ha respektert hennes valg og vært stolt av hennes intelligens og sterke karakter. Foreldrene døde med kort mellomrom, i henholdsvis 1900 og 1901, da Kollontaj var fylt 30 år. Arven hun fikk gjorde at hun, sammen med inntekter fra skriving, hadde finansiering til hennes totale dedikasjon til politisk arbeid (Halvorsen, 1946, p. 108), (Sørbye, 2008).

I disse årene levde Kollontaj under konstant risiko for arrestasjon. Hun ble også arrestert flere ganger både i Russland og senere i eksil i Tyskland og Sverige. Forfølgelsen gjorde at hun til slutt endte opp i Oslo, der hun bodde fra 1915 til 1917 (Sørbye, 2008) (Halvorsen, 1946) (Porter, 1980). Fra alle disse stedene, og gjennom sine reiser, opprettholdt hun en høy intensitet i sitt politisk arbeid, både

ved å skrive, organisere, tale og bygge nettverk. Det var også under sitt opphold i Norge hun tok valget om å nærme seg bolsjevikene og Lenin. Ikke bare opererte hun som Lenins kurer og en av hans eneste forbindelser inn i Russland, hun ble også sendt på turne til USA for å propagandere for bolsjevikenes antikrigs-ideer (Szejnis, 1984, pp. 90–92).

Revolusjon og opposisjon

Kollontaj hadde en sentral rolle i opptakten til oktoberrevolusjonen 1917. Hun returnerte til St. Petersburg februar 1917. Med fare for eget liv, jobbet hun intenst med agitering, politisk organisering og strategiske møter i partiets ledelse. I løpet av året ble hun fengslet, men løslatt mot kausjon. Mens hun var fengslet, ble hun valgt inn i den bolsjevikiske sentralkomiteen. I oktober ble hun utnevnt til Folkekommissær for sosial velferd, verdens første kvinnelige regjeringsmedlem (Porter, 1980) (Szejnis, 1984). Under hennes lederskap ble sosiallovgivningen radikalt endret, blant annet ble det vedtatt likelønn, selvbestemt abort, lovfestet barselpermisjon og enklere skilsmisseprosess.

Men hennes karriere i regjeringen blir kort. Delvis på grunn av hennes politiske uenigheter internt i partiet og et komplisert privatliv ble hun avsatt som folkekommissær og ble heller ikke gjenvalgt til sentralkomiteen i mars 1918. Kollontajs engasjement i partiet fortsatte derimot, og hun hadde sentrale verv i Komsomol, Komintern, og ledet partiets kvinneavdeling Zjenotdel. Tiden etter revolusjonen var kaotisk, med både borgerkrig og hungersnød. Ideene til idealisten Kollontaj ble stadig utfordret, kvinnekampen ble nedprioritert i partiet og hun var opprørt over hvordan partiet ble stadig mer brutalt i sine metoder, byråkratisk og topptungt.

1922 var et skjebneår for Kollontaj. Hun var en del av den første organiserte opposisjonen mot Lenin, Arbeideropposisjonen, og som et resultat av dette risikerte hun eksklusjon fra partiet. Den høsten dro hun til Kristiania for å arbeide i den russiske handelsrepresentasjonen. (Sørbye, 2008, pp. 25–26) Hun hadde fylt 50 år og begynte et nytt kapittel i livet.

Kvinnekampen og «den nye moralen»

Kollontaj hadde jobbet med tekster om seksualitet og likestilling mellom kjønnene i mange år før hun ankom Norge. Som folkekommissær i Lenins første regjering fikk hun ganske fritt spillerom og innførte en rekke tiltak som skulle fremme kvinnens frigjøring fra mannen og bidra til likestilling.

Kollontaj ble inspirert av kvinner som Rosa Luxemburg og Clara Zetkin i sitt arbeid. Men der tidligere tenkerne innen marxismen primært fokuserte på endring i materielle strukturer for kvinnelig frigjøring, var Kollontaj også opptatt av hvordan det psykiske ville endre seg ved revolusjonen, særlig forståelsen av kjærlighet og seksualitet. Hun mente at kjærligheten ble påvirket av samfunnets strukturer, og under føydalismen og kapitalismen er kjærlighet uløselig bundet til eiendomsretten. Dette førte blant annet til ensomhet, ulykkelige ekteskap og utbredt prostitusjon. Hvis vi selv kunne velge hvem vi var sammen med, under frie vilkår, så ville kjærligheten bli en positiv kraft ikke bare for enkeltmennesket, men for samfunnet som helhet.

Etter revolusjonen vokste det frem en kampanje mot den pågående seksuelle revolusjonen. Som en generell stein i skoen for partiet og sentral i å løfte disse spørsmålene, var Kollontaj en åpenbar syndebykk for de som drev denne motstanden. Kollontaj skriver i sin selvbiografi: *“Det var dessuten på denne tida at det for første gang falt meg inn hvor lite partiet vårt var opptatt av skjebnen til arbeiderklassens kvinner og hvor liten interesse det hadde for kvinnefrigjøring. [] Jeg sto temmelig isolert med mine tanker og krav.”* (Kollontaj, 1977, p. 114) Selv om Kollontaj fikk gjennomslag for mange av sine ideer i løpet av sin korte karriere som folkekommissær, ble spørsmålene om kvinners plass i samfunnet og endring av holdninger nedprioritert og, som nevnt over, direkte motarbeidet i Sovjet.

Kollontaj fortsatte sitt engasjement gjennom utgivelsen av flere bøker samtidig som hun var diplomat i Norge. Disse utgivelsene provoserte kritikere både i Sovjet og i Norden, og debatten om «den nye moralen» var som mest betent under 1920-tallet.

Diplomaten Kollontaj

Kollontaj var i Norge som diplomat fra 1922-1930 (kun avbrutt av et kort opphold i Mexico) og i Stockholm fra 1930-1945. I løpet av denne tiden utmerket hun seg med sine evner til å knytte hun kontakter på tvers av politiske skillelinjer og samfunnslag.

Hennes hovedoppgave var å sikre norsk anerkjennelse av Sovjet som stat, såkalt *de jure* anerkjennelse. I tillegg var det en stor oppgave å dreie skepsisen til det kommunistiske styret. Hun klarte å få Norge til å anerkjenne Sovjet i 1924, som land nummer tre i verden. Kollontaj viste seg også å være en dyktig PR-rådgiver for Sovjet. For det første brukte hun kulturutveksling som virkemiddel, noe som ikke ble vanlig i diplomati før flere tiår senere. For det andre var hun flink til å se og utnytte muligheter. For eksempel var det Kollontaj som sto bak redningsaksjonen med isbryteren Krasin, etter at Umberto Nobile og Amundsen forsvant i isødet i Arktis.

Men Kollontajs liv etter 1922 er også en gåte. Hvordan kunne hun så lojalt fremme det styret som hun selv hadde vært i opposisjon til? Hvordan slapp hun unna straff for å være opposisjonell, også som diplomat engasjert i debatter i hjemlandet? Hva visste hun om det som etter hvert foregikk i sitt hjemland, der hennes venner en etter en ble offer for Moskva-prosessene?

De siste årene

Kollontaj var ambassadør i Stockholm fra 1930. Hun hadde en avgjørende rolle i de finsk-sovjetiske fredsforhandlingene etter 2. verdenskrig (Sørbye, 2008).

Denne innsatsen førte til at hun ble nominert til Nobels Fredspris i både 1945 og 1946. Hun mottok flere ordner fra Norge og Sovjet. Fra 1946 bodde og arbeidet Kollontaj i Moskva for utenriksdepartementet. Hennes barnebarn, Vladimir M. Kollontaj, forteller at hennes hovedoppgave de siste årene i livet var å få orden i sine dagbøker og notater. Ved hjelp av en nær venninne organiserte og redigerte hun bøkene, som i sin tur ble sendt ut til nære venner og Stalin for gjennomlesning (Sørbye et al., 2008, p. 51). Aleksandra Kollontaj døde av hjerteinfarkt, 1952, 80 år gammel.

Metode

Hvordan kan vi vite hva Kollontaj egentlig tenkte og følte, og hvordan hun resonnererte i de valgene hun tok? Det er en umulig oppgave å si noe sikkert om et annet menneske, også seg selv. Men vi kan ta i bruk vår egen forståelse for å få en bedre innsikt. I denne oppgaven vil det bli benyttet en hermeneutisk tilnærming for å utforske lederskikkelsen Kollontaj. I denne delen vil jeg redegjøre for debatten om vitenskapene, utdype hva som menes med hermeneutikk og diskutere hvilke implikasjoner det får for analysen.

Vitenskapsdebatten

Behovet for å skille mellom ulike typer vitenskap tok fart etter at historie på 1800-tallet hadde blitt et eget etablert fag på universitetene. Debatten sto i første rekke om det fantes to ulike vitenskaper, naturvitenskap og åndsvitenskap, og om legitimiteten til de nye fremvoksende fag innen humaniora. Naturvitenskapen hadde på dette tidspunktet etablert seg som et ideale for kunnskapsproduksjon, og ble sett som en metode som kunne produsere urokkelige fakta. Dette blir gjort gjennom hypotetisk-deduktiv metode, og troen på at denne metoden fører frem til universelle sannheter, eller naturlover. Men det var det ikke klart hvordan et fag som historie skulle tilpasses en slik fremgangsmåte. Scherer beskrev posisjonen til de andre vitenskapene som slaver under feltherren naturvitenskap (Krogh et al., 2003, p. 104). Krogh m.fl. beskriver hvordan det ble gjort ulike forsøk på å sette humanistiske fag i sammenheng med naturvitenskapelige fag. Forsøkene hadde varierende hell, men denne tilnærmingen til humanistiske fag benyttes fortsatt i dag og kan samles under betegnelsen positivisme (Krogh et al., 2003, pp. 104–105).

Samtidig var det andre som ønsket å stake ut en ny vei som passet bedre for de nye vitenskapene. Droysen (1808-1889) etablerte det han kalte den historiske metode for å legitimere historieforskning ved å etablere det som et eget felt med sin egen metode. Han kritiserte forsøk på å bruke naturvitenskapelige metoder i historie, som lette etter uforanderlige mønstre i historien.

Sentralt for Droysen står skillet mellom å *forklare* og å *forstå*. Ved å definere hva slags type objekt vi forsker på, om det er menneskeskapt eller skapt av naturen,

kan vi vite om vi kan forklare eller forstå. Et naturskapt objekt kan forklares, for her finnes det naturlover og det er ikke skapt av noen med bevissthet. Vi står utenfor og ser inn. Mens når det gjelder alt vi forsker på i historien så er dette skapt gjennom menneskets bevissthet. Vi er selv en del av denne verden, og det går ikke an å forklare våre handlinger gjennom forutbestemte lover. (Krogh s 106-111) En statue kan ikke forklares ut fra gitte lover, slik vi forklarer tyngdekraften, men vi kan forstå gjennom å forske på dens opprinnelse, kunstnerens ønsker og dyktighet og hvorfor noen ønsket å sette opp en statue.

På 1960-tallet dreide kjernen i debatten over på metode, ikke objektet som ble undersøkt. Striden sto mellom samfunnsvitenskapene og naturvitenskapen, mens humaniora kom i andre rekke og ble betraktet som en del av samfunnsvitenskapen. Denne debatten kalles "Positivismestriden". Men eksakt hva det betydde å være positivist var ikke helt entydig og mange av de som ble anklaget for å være positivist protesterte mot betegnelsen. Positivismekritikken gikk ut på at mennesket ikke kan gjøre om til et vitenskapelig faktum. For gjennom fremveksten av fag som sosiologi og psykologi hadde forskere i økende grad tatt i bruk naturvitenskapelige metoder, der de lette etter

I Norge ble også dette heftig debattert, og Skjervheims tekst *Deltagar og Tilskodar* (1957) sto sentralt i diskusjonen. Tittelen beskriver kjernepoenget hans, forskjellen mellom å forstå andre som tilskuer eller deltager. Som tilskuer gjør vi om den andres påstand om til fakta. Skjervheim mener at når vi gjør dette objektiverer vi den andre, og samtidig stiller vi oss selv utenfor tematikken og fremmedgjør oss selv fra saken, vi forsøker å objektivere oss selv. Skjervheim sier at dette fenomenet ofte oppstår når det den andre sier oppfattes veldig urimelig (Skjervheim, 1996, p. 72). Når vi gjør dette, tar vi ikke bare den andre personen mindre alvorlig, men vi søker også herredømme over situasjonen. Med Skjervheims ord: "Ved å objektivere den andre går ein til åtak på den andre sin fridom. Ein gjer den andre til et faktum, ein ting i si verd" (Skjervheim, 1996, p. 75). Det er denne tilnærmingen til verden som Skjervheim kaller positivisme.

Men om vi går inn i situasjonen som deltager, engasjerer vi oss i personen og kan komme nærmere en innsikt gjennom dialogen. Vi er ikke fremmedgjort fra saken,

men engasjerer oss gjennom et felleskonstituerende rom, nemlig gjennom språket (Gadamer & Schaanning, 2012, p. 11).

For ifølge Skjervheim er det en umulighet å være fremmed, fullstendig objektiv, i de møtene vi har med andre. Han sier at: “Vi kan ikkje velja å vera engasjert, i og med at vi er i verda, er vi alt engasjert” (Skjervheim, 1996, p. 81). Med andre ord, når vi skal forstå Kollontaj tar vi med oss hele oss selv inn analysen. Skjervheims kritikk av positivismen innebærer ikke bare at han mener vi ikke kan komme frem til noen endelige, objektive svar, slik naturvitenskapen hevder. Han mener også at selve tilskuerrollen er et maktmiddel og at det er et uttrykk for determinisme der vi står maktesløse til å påvirke historiens gang.

Hva er hermeneutikk?

Gadamers verk *Sannhet og Metode* (1960) er et viktig bidrag inn i positivismedebatten og ansett som “det samlede verk innen den hermeneutiske tradisjon” (Krogh et al., 2003, p. 235). Han bygger videre på ideene ført frem av tenkere som Droysen ved å legge vekt på skillet mellom å *forklare* og *forstå*. Og på samme måte som Skjervheim så står dialogen sentralt. (Gadamer & Schaanning, 2012, p. 10)

Hermeneutikk betyr forståelse– eller fortolkningslære, og har røtter tilbake til reformismen og regler for tolkning av Bibelen. Betydningen utviklet seg etter hvert til en mer generell filosofisk teori om forståelse, der Friedrich Schleiermacher (1768-1834 var en viktig bidragsyter (Krogh et al., 2003, pp. 214–233). Gadamer var elev av Martin Heidegger (1889-1976) og de var begge opptatt av begrepet sannhet på gresk - *alatheia* (avdekning). Sannhet er noe som åpenbarer seg for oss, som at det går opp et lys for oss når vi forstår noe. Gadamer hevder at denne “sannhetshendelsen” blir hindret av vitenskapenes tradisjonelle metodekrav i stedet for å muliggjøre denne opplevelsen. I motsetning til sannhet, forstås begrepet metode som den instrumentelle fornuft som, i likhet med Skjervheims tilskuer, forholder seg til sin samtalepartner på en strategisk måte, uten å engasjere seg i hva hen har å si. (Gadamer & Schaanning, 2012, pp. 12–13). Gadamer selv ser altså ikke på hermeneutikk som en metode, men noe som ligger forut for, og er mer omfattende enn, metode (Krogh et al., 2003, p. 241).

En innsikt i sentrale begrep i hans teori vil gi retning i analysen som følger i denne teksten, fordi det handler om hvordan vi forstår og søke mot den sannhetshendelsen som vi så gjerne vil oppleve. Gadamer kritiserer arven fra opplysningstiden, der det var et mål å kvitte seg med fordommer og overtro og fornuften skulle seire. I stedet ønsker han å restaurere begrepet *fordom*. For det første mener han at det er en umulig oppgave å starte med blanke ark, vi er alle preget av den tiden vi lever i og våre erfaringer. I tillegg mener han at fordommene våre er selve betingelsen for forståelse, for uten disse kan vi ikke erfare noe som helst. Det vi *kan* gjøre er å korrigere fordommene våre i møtet med det vi vil forstå. (Krogh et al., 2003, pp. 243–245) (Gadamer & Schaanning, 2012, p. 13)

Vi korrigerer våre fordommer ved å engasjere oss i den *hermeneutiske sirkel*. Sirkelen består av fire deler, der utgangspunktet er leseren (med sine fordommer) som møter tekst som skal tolkes (i sin helhet og i deler), leseren får revidert sine fordommer og tekst leses med en utdypet forståelse. Når vi så begir oss inn i sirkelen på nytt vil vi se teksten med et nytt utgangspunkt, med våre nye fordommer (Krogh et al., 2003, pp. 246–247).

Fordi det er umulig å hverken kvitte seg med eller erkjenne alle sine fordommer, så blir begrepet *tradisjon* også viktig i Gadamers teori. Tradisjon er for ham noe positivt, det er det som gir oss perspektiver og forståelse og ikke minst gir oss muligheten til å søke forståelse i for eksempel klassiske verk. Disse verkene kan fortsatt si oss noe på grunn av tradisjonen vi er en del av (Gadamer & Schaanning, 2012, p. 14).

Der tradisjon er det store bildet, en virkningshistorie gjennom lang tid, er begrepet *horisont* brukt om vårt eget nåtidsblikk, delte forutsetninger mellom mennesker i den tid og kultur vi selv lever i. Når vi begir oss inn i den hermeneutiske sirkel så er det ikke bare fordommene våre som blir revidert, men horisonten vår møter horisonten til teksten, det skjer en *horisontsammensmeltning*.

Denne vekten på virkningshistorie og tradisjon hjelper oss også å forstå Gadamers vekt på selve teksten, ikke subjektet som skal forstås. Schaanning skriver i sitt forord til *Sannhet og Metode* at “å forstå en tekst er ikke å trenge inn i en fremmed

persons hode, men å tre inn i det meningsrommet som teksten tilbyr. [...]Man kan faktisk si at i lesingen av en tekst - og egentlig i enhver forståelse - så er det ikke et subjekt (leseren) som forstår et annet subjekt (forfatteren), men tradisjonen som kommuniserer med seg selv.”(Gadamer & Schaanning, 2012, p. 18).

Konsekvensene av hermeneutikk for denne oppgaven og min forforståelse

Det kan, basert på redegjørelsen om vitenskapens historie og hermeneutisk tilnærming, slås fast at noen absolutte sannheter ikke vil konstateres i oppgaven. Både fordi vi ikke kan trenge oss inn i Kollontajs indre, fordi vi ikke kan foreta en fullstendig horisontsammensmeltning eller komme til bunns i undertegnedes fullstendige fordommer i tilnærmingen til stoffet. “Det finnes ingen overhistorisk instans man kan appellere til for å for å finne hva som “egentlig” er tekstens sannhet eller mening.”(Gadamer & Schaanning, 2012, p. 18)

Tre ting oppleves som særlig treffende for oppgaven når jeg leser Skjervheim og Gadamer. For det første ligger det en appell i aletheia - opplevelsen av en sannhetshendelse. Målet er at underproblemstillingene til sammen kan hjelpe frem til dette, slik at hovedproblemstillingen får et svar som bidra til en større forståelse av personen Kollontaj.

Det andre er at, selv om Kollontaj døde for over 50 år siden, så er det mulig å gå i en dialog med henne ved å ta det hun skriver på alvor, uten å objektivere henne. Dette er ekstra krevende i et tekstmateriale der selvsensur var normen, men det går an å tolke det hun faktisk har mulighet til å si.

Det siste handler om betydelsen av undertegnedes egne erfaringer og forforståelse, som selvfølgelig har preget både valg av lederskikkelse og tekster. Det er noe gjenkjennelig i erfaringene til Kollontaj. Noen likheter er aristokratiske røtter, politiske engasjement på venstresiden i politikken, et særskilt engasjement for spørsmål om kvinners frigjøring og en tilbakevendende indre spenning mellom idealisme og pragmatisme. Men - det oppleves ved startpunktet for oppgaven som at ytterpunktene, både idealismen og pragmatismen, til Kollontaj er ekstreme. Hvordan kan ett menneske romme alt dette og samtidig fremstå som en helhet for andre? Min egen forforståelse av Kollontaj er splittet. På ene siden var hun en foregangsfigur med viktige tanker om hvordan en annen verden er mulig. På andre

siden endte hun opp som en lojal lakei for et regime som har millioner av menneskeliv på sin samvittighet. Denne dobbeltheten var også årsaken til at jeg ønsket å dykke dypere ned i personen Kollontaj, for å forstå mer.

Kildekritikk

I denne oppgaven er det i hovedsak sitert fra to av Kollontajs selvbiografiske tekster. For det første en kort selvbiografi *Selvbiografien til en seksuelt emansipert kvinnelig kommunist* skrevet da hun var diplomat i Norge. Utgaven jeg har benyttet er en rekonstruert utgave, basert på et manuskript funnet i nyere tid. Den andre teksten er Kollontajs diplomatiske nedtegnelser (også referert til som dagbøkene), som dekker hele perioden hun var i Norge, samt første tiden i Sverige. Det var disse notatene Kollontaj reviderte mot slutten av sitt liv. Men det tok tid for disse å bli publisert, blant annet på grunn av partiapparatets ambivalente forhold til Kollontaj (Sørbye, 2008, p. 53). Begge disse tekstene er krevet under selvsensur, altså hva Kollontaj vurderte var greit å skrive uten å havne i trøbbel. Hva gjør dette med verdien av tekstene? I Egge og Holtsmarks innledning til dagbøkene problematiserer de dagbøkene som historisk kilde. Men de trekker frem at teksten både kan leses som *levning* fra den tiden hun levde i – hvordan hun fremstilte hendelser gir oss et innblikk i den tiden hun levde i, med alle dets begrensninger og hensyntagende. I tillegg har teksten en egenverdi som *beretning* – hvordan Kollontaj ønsket å iscenesette seg selv for fremtidens leser (Kollontaj, 2015, pp. 80–81).

For å få andre perspektiv er andre kilder, som akademiske artikler og biografier, tatt i bruk. En påfallende utfordring har vært å finne kritikk av Kollontajs personlighet som ikke er satt i sammenheng med hennes politiske meninger. Det har blitt gjort et oppriktig forsøk på å finne noe som balanserer ut inntrykket av Kollontaj som en omgjengelig person som var lett å like. Men det har ikke lyktes meg å finne dette innenfor rammene til denne prosjektoppgaven.

Jeg har også unngått kilder der det ligger en tydelig politisk agenda i bakgrunnen, for eksempel tidsskrift, nettartikler og podkaster som driftes av politiske organisasjoner eller har en tydelig politisk slagside. For det første idoliseres Kollontaj i visse kretser, og for det andre så er hennes diplomatiske liv sjelden omtalt i slike kilder.

Drøfting

Underproblemstilling 1: Hvordan preget vilje til makt Kollontajs diplomatiske virke?

Da Kollontaj ankom Norge i 1922 hadde hun ikke noen erfaring med diplomati og det hersker i dag tvil om hvor frivillig utenlandsoppholdet var. Det virker også som hun gjerne skulle brukt pausen på noe annet enn å være rådgiver hos handelsdelegasjonen. Hun skriver i et brev at “.. mer än nånsinn längtar jag efter att vara fri från administrativa plikter och endast få ägna mig åt mina litterära-psykologiska och också så att säga “filosofiska” studier. Skäl jag nångång få uppleva denna lycka?” (Stövling, 1977, sitert i Sørbye et al., 2008, p. 317) I stedet ble hun en kjent diplomat med gjennomslagskraft og verdens første kvinnelige ambassadør. Hun ble også en trofast tjener til Sovjet. Hvor kom dette fra, når utgangspunktet var at hun ble plassert der for å ikke plage partiet i Sovjet og med drømmer om et annet liv? For å forstå mer av Kollontajs indre drivkraft og intensjon vil jeg drøfte spørsmålet: *Hvordan preget vilje til makt Kollontajs diplomatiske virke?* Først vil jeg gå inn i begrepet vilje til makt, før jeg bruker uttalelser fra Kollontaj og situasjonen hun befant seg i for å drøfte problemstillingen.

Vilje til makt

Vilje til makt er et sentralt begrep hos Nietzsche som kan hjelpe oss å kaste lys over Kollontajs indre drivkraft. Vilje til makt er et sentralt tema i boken *Slik talte Zarathustra*, en fortelling om eremitten Zarathustra som bryter ut av ensomheten, kommer ned fra fjellene for å tale til folket, men opplever mest av alt å bli avvist. Boken består til stor del av taler som Zarathustra holder ulike steder, men tidlig konstaterer Zarathustra at gud er død (Nietzsche et al., 2021, p. 14). Hvordan mennesket skal håndtere dette faktum er et gjennomgående tema for boken. I fraværet av en høyere, bestemmende makt stilles vi overfor grunnleggende, eksistensielle spørsmål. I talen *Om selvovervinnelsen* sier Zarathustra: «Bare der det er liv, er der også vilje, men ikke vilje til liv, men - slik lærer jeg deg det - vilje til makt!» (Nietzsche et al., 2021, p. 129) Men hva Nietzsche egentlig mente med begrepet er omdiskutert, det kan derfor være nyttig å granske hvert enkelt ord i dette uttrykket vilje til makt, eller på tysk: *Wille zur Macht*.

Først av alt kommer ordet vilje, definert i Store Norske leksikon som en “målbevisst streben og evne til å foreta valg og omsette tanker til handling”(Ottesen Kennair, 2020). Vi kan forstå ordet vilje som å være aktiv, ikke passiv, i livet. Men for Nietzsche er det ikke nok å strebe for å være et pustende vesen, være i live. «Han traff riktignok ikke sannheten, han som skjøt ordet etter den om «Viljen til å være til»: denne vilje – finnes ikke! For: det som ikke er, kan ikke ville, men det som alt er til, hvorledes kunne nå det fremdeles strebe mot å være til» (Nietzsche et al., 2021, p. 129) I stedet snakker vi om en evne som kommer med det å være i live. Men denne evnen må tas i bruk.

I Ibsens heroisme; frå Brand til Når vi døde vågner utforsker Kittang likheter og forskjeller mellom Nietzsches grunnmotiv, vilje til makt, og heroismen vi finner i storparten av Ibsens hovedkarakterer i teksten. Han viser hvordan Ibsens karakterer har en «evne og vilje til sjølvoverskriding eller sjølvpotensering» (Kittang, 2002, p. 13), noe som tydeliggjør forståelsen av Nietzsches vilje til makt-begrep. Han beskriver at dette hos Ibsens karakterer ofte blir omtalt som kraft, at de drives av en forestilling om at det må finne noe større, eller bedre, at et annet liv eller en annen verden er mulig. Kittang understreker også at vilje er en forutsetning for handling. «Ei handling føreset ei kraft, ein heilskap av styrke, vilje, retning og evne til overskriding» (Kittang, 2002, p. 24). Handling er helt essensielt for at dramaet, og for så vidt også livet, overhodet skal være interessant. Derfor er Ibsens skildring av viljen i sine karakterer noe som hjelper oss på vei for å forstå dette essensielle som bor i mennesket: viljen til makt. Vi finner dette igjen i Ibsens aller første stykke, *Catalina*, som starter med replikken «Jeg må! Jeg må!» og hos en lang rekke av hans handlingsorienterte hovedpersoner, for eksempel *Brand* og kong *Håkon*. Vi finner også karakterer som ikke har gjennomføringskraften, men dramaet dreier seg om drømmen om dette andre større eller bedre som ikke blir realisert. *Peer Gynt* er et godt eksempel på denne typen karakter. (Kittang, 2002, pp. 12–13).

Det neste ordet i vilje til makt er *til* eller på tysk: *zur*. Ordet er preposisjonen i begrepet, og preposisjoner hjelper oss å forstå forholdet mellom to ord, her altså vilje og makt. Slår man opp i ordboken vil den første definisjonen av *til* være at det peker mot et bestemmelsested eller mål (Ordbøkene, 2023), for eksempel *å bli*

til noe. Dette noe er målet. Viljen skal altså brukes til målet, som er makt. Men det kan også handle om evne eller mulighet (Ordbøkene, 2023), for eksempel *å ha mot til å hoppe*. Viljen gjør deg i stand til, eller gir deg en mulighet til makten. I begge tilfeller gir ordet vi om at det understreker at det er en retning, et mål eller aktivitet involvert, ikke passivitet.

Siste ordet i Nietzsches begrep er makt, eller *macht* på tysk. Men *machen* på tysk betyr både å lage og å gjøre, ikke den klassiske forståelsen av det norske ordet makt. Så Nietzsche snakker ikke om makten du kan ta over andre, men makten du har i deg selv til å skape noe og ta kontroll over eget liv (Bjartveit, 2020, p. 68). I følge Steinsholt var det viktig for Nietzsche å knytte ordet makt sammen med vilje fordi, i fraværet av en mening i en verden etter Guds død, trenger mennesket en ny mening som er en bevegende og skapende kraft, ikke noe annet bestandig. Det er rett og slett et forsøk på å si hva livets verdi er, uten å si det. Fordi vi kan ikke si eksakt hva livets verdi uten å gjøre en umulig øvelse, nemlig å stille oss utenfor vårt eget og andres liv og titte inn. Steinsholt beskriver Nietzsches maktbegrep som både ekspansiv og dominant, også over seg selv. Denne prosessen er ikke endimensjonal, men består av mange ulike dynamiske krefter som kjemper mot mange ulike muligheter til å bli maktesløs. Vilje til makt beveger seg ikke mot et fastsatt mål, vi kan heller betrakte det som kreftens lek, der trusselen er tomheten, eller intet. (Steinsholt, 2009, pp. 442–443).

Begrepet kan bli tydeligere ved å se på hva motsetningen kan være. For denne viljen til makt eksisterer i grader av styrke, der fraværet er mangel på mening og skapende handlinger (Steinsholt, 2009, p. 442). Denne tilstanden beskrives av Nietzsche som «ressentiment», hvor vi ser et fravær av autonomi, manglene evne til å kunne reflektere over eget liv og ta grep basert på disse tankene (Warren, 1991, sitert i Bjartveit & Eikeset, 2020, p. 223). I Zarathustras fortale spør han folket: «Alle vesener frem til nå skapte noe utover seg selv: og dere vil være denne store flods ebbe og heller gå tilbake til dyret, enn å overvinne mennesket?» (Nietzsche et al., 2021, p. 14) Og litt senere sier han: «Mennesket er en line, spent ut mellom dyr og overmenneske; en line over en avgrunn.» (Nietzsche et al., 2021, p. 16) Dyret mangler vilje til makt, men sitatet sier oss også at vilje til makt, når du beveger deg ut på linen, er du også med på noe farlig. Bjartveit skriver i Akillevs at graden av vilje til makt kan være x-faktoren som skiller en leder fra en

administrator. En administrator kan nøye seg med et stille liv, mens en leder ønsker, ja til og med *må*, bevege verden, selv om det kan bety et fall ned i avgrunnen (Bjartveit, 2020, p. 69).

Kollontajs vilje til makt som diplomat i Norge

Bakteppet for oppholdet i Norge var konflikter, både i politikken og privat. Gruppen Kollontaj tilhørte, Arbeideropposisjonen, hadde gått på et knusende nederlag i partikongressen. Selv om hun formelt satt på flere viktige posisjoner, var samarbeidsklimaet med ledelsen mildt sagt vanskelig. I tillegg hadde hun hatt en opprivende krangel med ektemannen Pavel Dybenko, den siste i en lang rekke. «Jeg skulle forlate ham, mannen min, for alltid. Brått vendte han meg ryggen og gikk taus mot huset. Den skarpe lyden av et skudd brøt stillheten i den kvelende natten» (Kollontaj, 2015, p. 104). Kollontaj pleide Dybenko etter selvmordsforsøket, men vil bort fra alt. I selvbiografien beskriver hun perioden på denne måten: «*Mine teser, mine seksuelle og moralske synspunkter, ble bittert bekjempet av mange partikamerater, mannlige som kvinnelige, og til dette kom også andre meningsforskjeller i partiet når det gjaldt politiske retningslinjer. I tillegg kom også personlige bekymringer, og slik gikk det hele måneder uten fruktbart arbeid i året 1922.*» (Kollontaj, 1977, pp. 134–135) Hun beskriver at hun er på et mørkt og vanskelig sted i livet. Gjennom store deler av livet har hun jobbet i motvind, også med fare for eget liv. Men hun har også opplevd store seiere på veien, ikke minst den russiske revolusjonen og mulighetene hun fikk for å endre politikken som høytstående partimedlem. I en alder av 50 år var hun mer kontroversiell enn noen gang før og hadde få offentlig allierte igjen.

Om hun hadde hatt et totalt fravær av vilje til makt, kunne hun ha trukket seg stille og rolig tilbake, ikke blandet seg i politikk og levd resten av livet i glans av sine bragder. Men det var kanskje for sent for også denne muligheten, i lys av den siste partikongressens kontroverser?

Vi vet at det er Kollontaj selv som kontakter Stalin per brev, der hun sier at ting ikke kan fortsette som de er og ber om å bli overført til arbeid så langt unna som mulig. Det vi ikke vet er om hun ble presset til dette. Kollontaj skriver selv at «*mitt hjerte er fylt av grenseløs takknemlighet overfor Stalin som på en av mitt livs aller tyngste og mest katastrofale dager rakte ut en venns hjelpende hånd og*

med sin faste beslutning åpnet en dør til en ny tilværelse for meg, til nye oppdrag for Sovjetrepublikken» (Kollontaj, 2015, p. 105). Sammen med sitatet om at hun ønsket å dyrke forfatterskapet i Norge så virker det som hun skaper en ny fortelling om seg selv for å skape en vei ut av den fastlåste situasjonen hun er i. Om det ikke er helt sant at hun er «fylt av grenseløs takknemlighet» er kanskje ikke så viktig. Det er tydelig at hun vil skape noe nytt, selv om det er uklart hva dette nye egentlig er. Dette utgangspunktet legger premissene for hele hennes opphold. Hun kan velge å holde en lav profil også i Norge, men sitatene fra Kollontaj peker mot at hun betrakter dette som et vendepunkt som gir livet ny mening. Om hun opplever «ressentiment», en mangel på vilje til makt, så må dette ha vært av det kortvarige slaget.

Kollontaj ante ikke egentlig hva hun gikk til, bortsett fra at hun var veldig glad i Norge og hadde mange venner i landet fra tiden i eksil. Hun sier i innledningen til sine diplomatiske nedtegnelser at «*[jeg] visste ingenting om diplomatisk arbeid. Jeg hadde ikke engang noen klar forestilling om hva diplomati var...[.] jeg interesserte meg lite for diplomati, det var et eget arbeidsfelt som lå meg fjernt.*» (Kollontaj, 2015, p. 88) Og når hun våkner opp første morgen på plass i Oslo: «*Jeg la meg sent og sto opp tidlig. Jeg får ikke sove. Tvilen kom plutselig snikende, kommer jeg til å mestre mitt nye arbeid?*» (Kollontaj, 2015, p. 121) Den usikkerheten som Kollontaj uttrykker kan tolkes på flere måter. På den ene siden at hun hadde mye mot som grep muligheten til å bytte karriere i begynnelsen av 50-årene. Dette vil peke mot at vilje til makt var tydelig til stede i hennes diplomatiske gjerning, hun skulle faktisk mestre noe nytt og ukjent og reflekterer over dette. Det å tvile på om hun kan gjøre dette er ikke et svakhetsstegn, snarere at det koster henne å på ny gå ut på linen fra dyret til overmennesket, med avgrunnen under seg.

På den andre siden kan vi også tolke sitatene som en form for dramatisering, en spissing, av egen historie. Kollontaj hadde allerede måttet kjempe hardt for mye, hun var ingen nybegynner i total omstilling. Hun hadde forlatt det trygge, borgerlige livet for et liv i kamp for kommunismen og kvinnelig frigjøring. Bevegelse, endring og dramatik var Kollontajs modus operandi. Om den diplomatiske tilværelsen var godt innenfor komfortsonen betyr det at hun ikke utfordret seg selv, altså mangler viljen til makt.

Kollontaj fikk en nær venn i Marcel Body, en franskfødt sosialist som aktivt deltok i arbeidet opp mot den russiske revolusjon. Han var ansatt som personlig sekretær for ledelsen i handelsdelegasjonen i Oslo og var hennes nærmeste fortrolige i over mange år, også etter at han forlot jobben, og etter hvert også brøt med kommunistene. De var politisk på linje med hverandre, og tenkte å følge likt om det meste. (Egge, 2020, pp. 172–174) Gjennom brevene de skrev til hverandre, ofte sendt gjennom andre adresser for å omgå sensuren, kan vi få et annet blick på hvordan Kollontaj hadde det som diplomat. De hadde kontakt frem til høyden av terroren under Moskva-prosessene gjorde det for farlig for henne å ha kontakt med personer som Body.

I et brev fra 1926 (Ca halvveis i hennes tid i Oslo og når det for alvor begynner å bli farlig å ytre seg feil), skriver hun til han: *«Det er etter moden overveielse at jeg vil foreslå for deg at vi fortsetter å arbeide sammen. Dette forutsetter, selvfølgelig, at vi lojalt må informere Sentralkomiteen om denne beslutning. Vi vil slå oss ned i Frankrike eller i hvilket som helst annet land. Og der vil vi skrive. Etter igjen å ha blitt fri, skal vi fortelle objektivt og ærlig om det vi vet om revolusjonens begivenheter og personer, og vi skal advare disse mot maktmisbruk som fraksjonspolitikken er i ferd med å lede dem til. Fortell meg hva du synes om dette!»* (Body 1952: 19; Body 1986, sitert i Egge, 2020, p. 176) Og i 1927: *«... jeg tror at min plan blir klar – jeg har bestemt meg for å vende tilbake til min gamle profesjon. Og jeg gjør alt for komme tilbake dit!»* (Kollontaj til Body, 7.4.1927. MBP, inv.no. 34, sitert i Egge, 2020, p. 176) Med sin gamle profesjon mente hun skribent og foredragsholder. Kollontaj uttrykker her tydelig lengsel etter noe annet, og snakker til og med om å bli fri. Om Kollontaj følte seg ufri, hva sier det om hvor stor grad av vilje til makt hun hadde? Brevene indikerer at hun ikke har sluppet sine opposisjonelle tanker og drømmen om å bli forfatter. Likevel forblir hun i jobben og tjener Stalin lojalt. Sørby beskriver Kollontaj i Norden som «en dypt splittet person som spilte sin rolle med bravur – men som slikket sine sår i enerom.»(Sørbye et al., 2008, p. 318)

For Kollontaj testet faktisk grensene for hva en diplomat kan gjøre til det ytterste i tiden frem mot 1926. Hun skrev masse, både skjønnlitteratur og politiske tekster, og fortsatte å delta som en toneangivende stemme i diskusjonen om «den nye

moralen» både i Sovjet og andre steder i verden. Hun ga ut sin mest radikale politiske tekst, *Gi plass til den bevingede Eros!* (1923) og novellesamlingen *Arbeiderbiens kjærlighet* (1923), som begge skapte furore i både konservative og radikale kretser. Hennes budskap om fri kjærlighet, strippet av gamle regler og normer, ble sett på som skadelig. I denne perioden måtte hun ofte skrive om natten og jobbe på dagen. «Jeg skriver som i en rus. Mine dager og hele mitt liv (..) faller i to deler.» (Sørbye et al., 2008, p. 334) Samtidig som dette foregikk klarte Kollontaj å utføre hovedoppgaven hun var satt til: Norge godkjente Sovjet som de facto stat i 1924. Dette var etter lange forhandlinger og i bytte mot Sovjets signatur på Svalbardtraktaten. Det var først i 1926/27 hun sluttet å skrive og engasjere seg i debatter.

Den splittede Kollontaj kan indikere en mangel på vilje til makt, at det bare var den ene delen av henne der hun var tro mot seg selv. Samtidig, maktens vei er ikke endimensjonal, det er et kaos som råder i kampen mot intet. Og Kollontajs tidligere historikk peker mot at hun prøver å gjøre det beste ut av kaoset. Basert på denne drøftingen vil jeg hevde at Kollontaj i stor grad var preget av vilje til makt i sin periode som ambassadør i Norge, særlig basert på at hun gjorde en ukjent rolle til sin egen, men også levde ut sin pasjon som skribent i en periode, selv om dette var farlig. Siden vilje til makt er liv, det er kraften vi drives av, kan det også hevdes at nettopp dobbeltlivet ga henne mer styrke og mot til å gjøre en god jobb som diplomat. Men da dette åpenlyst delte livet ikke lenger var mulig å leve, så ser vi at Kollontaj drømte om noe annet, men ikke gjorde noe med det.

Underproblemstilling 2: Hvilke karaktertrekk og ferdigheter fremmet Kollontajs innflytelse som diplomat?

“Når jeg har oppnådd noe, er ikke årsaken mine personlige egenskaper. I langt høyere grad er det jeg har oppnådd bare et symbol på at kvinnen tross alt er kommet langt allerede på veien mot alminnelig anerkjennelse.”(Kollontaj, 1977, p. 137)

Dette sier Kollontaj i sin selvbiografi fra 1926. Uttalelsen er antageligvis ideologisk farget og har til hensikt å dempe individets betydning og fremheve den

kollektive makten. Selv om betydningen av hvert enkelt individ kan diskuteres også innenfor ledelsesteori, er det i dag liten uenighet om at personlighet har noe å si. Eksempler på slike teorier er karismatisk ledelse (Conger & Kanungo, 1998), autentisk ledelse (Goffee & Jones, 2015) og Level 5 leadership (Collins, 2001). Derfor er det interessant å undersøke hvilke karaktertrekk Kollontaj hadde som kan ha fremmet hennes innflytelse som diplomat. For å gjøre dette vil jeg bruke definisjonen av *political skills* (heretter kalt politiske ferdigheter) presentert av Ferris et al. De mener at denne typen ferdigheter i økende grad er nødvendige for å lykkes i arbeidslivet, og de hevder at disse ferdighetene til en stor grad er knyttet til personlighetstrekk, selv om noe også er basert på erfaring (Ferris et al., 2020, p. 4). Først vil jeg gå gjennom deres teori om politiske ferdigheter og sammenlignedenne med Conger & Kanungos modell for karismatisk ledelse. Deretter vil jeg drøfte om Kollontaj innehar disse politiske ferdighetene ved hjelp av fra hennes egne og andres uttalelser, sammen med eksempler på hennes innflytelse som diplomat i Norge.

Political skills

I boken *Political Skills in the workplace: Impact on work effectiveness*, etterlyser forfatterne Ferris, Davidson og Perrewè forskning på hva det vil si å ha politiske ferdigheter. Utover anekdotiske fortellinger og antagelser, så er det i liten grad satt søkelys på hvilke komponenter denne typen ferdigheter innehar, og hvordan vi kan måle det hos enkeltmennesket. De er interessert i emnet fordi de mener dagens arbeidsmarked krever noe mer enn å «bare få jobben gjort». De fleste jobber innebærer mer enn å sitte på fagkunnskapen, du må også kunne forstå konteksten du befinner deg i og handle riktig i relasjon til mange ulike mennesker og grupperinger. De kaller dette *social effectiveness* (Ferris et al., 2020, pp. 4–6).

Forfatterne definerer politiske ferdigheter som «the ability to understand others at work and to use that knowledge to influence others to act in ways that enhance one's personal or organizational objectives.» (Ferris et al., 2020, p. 7). Det ligner på sosiale ferdigheter, men forskjellen er at politiske ferdigheter brukes eksplisitt for å oppnå noe, ikke bare for å skape god stemning for eksempel. For Ferris et al. består politiske ferdigheter av fire dimensjoner (norsk oversettelse av undertegnede i parentes):

Den første, *social astuteness (sosial kløkt)*, handler om at du er god på å lese og tilpasse deg ulike sosiale situasjoner. Om du forstår hva andre vil ha, så kan du utnytte dette for egen vinning. Personer som har mye av den andre dimensjonen, *interpersonal influence (mellommenneskelig innflytelse)*, fremstår som overbevisende og positive i andres øyne. Det er noen du trekkes mot, som du for eksempel tenker det vil være bra å assosieres med. Og disse personene vet å utnytte dette. *Networking ability (nettverksbygger)* er den tredje dimensjonen. Individuer som scorer høyt her har ikke bare ett, men flere spindelnev av nettverk. Og de personene de knytter til seg innehar som oftest noe som er verdifullt for nettverksbyggeren, de er ikke tilfeldig valgt. Denne typen individer får lett venner, inkludert nære allierte, og har et generelt godt rykte som noen man kan stole på. Derfor kan de også be om tjenester når de trenger det. De bruker også nettverket til å søke råd og teste ideer hos mange ulike mennesker, noe som hjelper dem til å ta bedre beslutninger.

Den aller viktigste dimensjonen er allikevel *apparent sincerity (tilsynelatende oppriktighet)*. Tilsynelatende betyr i denne sammenhengen at folk oppfatter at du er oppriktig, du behøver ikke nødvendigvis å være det. Andre adjektiv som brukes for å beskrive slike personer er at de er (tilsynelatende) ærlige, rett frem og åpne. Når du har denne egenskapen kan du gjøre noe som fremstår som en uselvisk handling for fellesskapet, når det i realiteten kun er drevet av ditt eget ønske om å oppnå noe. På denne måten stoler folk på deg og du øker din innflytelse hos andre. Ferris et al. understreker dog at du selvfølgelig kan bruke denne egenskapen til å gjøre noe du oppriktig tror på. Men poenget er at resultatet blir det samme, om det er oppriktig eller ikke. (Ferris et al., 2020, pp. 9–12)

Disse fire dimensjonene er delvis overlappende, for eksempel vil det være vanskelig å utøve mellommenneskelig innflytelse om du ikke har sosial kløkt. Men oppdelingen i fire dimensjoner hjelper oss å bruke dette som et mer nyansert rammeverk og økt selvinnsikt, ved at vi kan måle hvor høyt individer scorer på de ulike dimensjonene, ikke bare totaliteten.

Konseptet med politiske ferdigheter ligner til en viss grad på kriteriene for karismatisk lederskap. Conger & Kanungo har utviklet en modell for karismatisk

lederskap der de har identifisert adferd og kjennetegn for denne typen ledere. I likhet med politiske ferdigheter så handler det om hvordan andre oppfatter personen, altså ikke basert på selvevaluering. Men Conger & Kanungo er tydelige på at det for karismatisk ledelse handler spesifikt om personens følgere (Conger & Kanungo, 1998, pp. 47–48). Hva vi utenfor som ikke er følgere mener om personen, la oss si Donald Trump, skal ikke avgjøre om personen kan vurderes som karismatisk leder. For Ferris et al. er ikke oppfattelsen fra andre begrenset til følgerne. Er du i toppsjiktet med politiske ferdigheter så vil også dine argeste meningsmotstandere like deg.

En annen forskjell er at Conger & Kanungo se adferden inn i en modell som består av tre stadier av lederskapet:

1. Evaluation of status quo
2. Formulation and articulation of organizational goals
3. Means to achieve.

Egenskapene knyttes så opp mot hvert steg, der de sees på som mest viktige. For eksempel kaller de en egenskap for *environmental sensitivity*, en evne til å forstå konteksten, og hvilke ressurser og behov følgerne har. Denne evnen er særlig viktig i steg 1, evaluering av status quo (Conger & Kanungo, 1998, pp. 48–52). Ferris et al. setter ikke ferdighetene de har identifisert inn en slik modell med ulike stadier, det er et mye enklere rammeverk.

Mange av egenskapene som presenteres i karismatisk lederskapsteori overlapper med politiske ferdigheter, som *trustworthiness* og *likableness*. Men der Ferris et al. stopper ved å beskrive selve ferdigheten, så inkluderer Conger & Kanungo egenskaper som handler om ønsket om forandring og evnen til å artikulere en visjon som følgerne kan identifisere seg med. (Conger & Kanungo, 1998, pp. 51–57). Når man sammenligner disse to teorien så fremstår politiske ferdigheter som en enklere modell for å forstå innflytelse. Samtidig kan den brukes bredere enn karismatisk ledelse fordi den ikke stiller krav til å analysere innflytelse over en spesifikk gruppe med følgere og dynamikken som foregår her.

Kollontajs politiske ferdigheter som diplomat i Norge

Diplomati har historie tilbake til oldtiden, som et alternativ til bruk av vold mellom for eksempel stater, grupperinger eller nasjoner. I stedet brukes andre virkemidler for å fremme statens interesser, herunder forhandlinger og dialog (Lundbo & Bech, 2023). Kollontaj var usikker på hva dette yrket innebar i 1922, men etter fem års erfaring sammenfatter hun diplomatens rolle på denne måten:

“En god diplomat må kunne være “psykolog”, med andre ord, må fornemme det som samtalepartnere tenker, ikke ordene som sies, men det som ligger under dem. Man må fange bevegelser, intonasjon og taushet. Man må være i stand til å huske detaljene, det er viktig. Man må ikke kjede seg hvis samtalepartneren lenge og henført forteller om seg selv. [...] Og, underlig nok, det er med politikere som med kunstnere - man må ikke være redd for den mest naive og overdrevne smiger. De elsker at noen er “henrykt” over dem. Dette gjelder selv store og kloke politikere.” (Kollontaj, 2015, p. 564)

Kollontaj oppsummerer selv noen av de viktigste ferdighetene som det er behov for i diplomatiet og disse kravene overlapper godt med de fire dimensjonene innen politiske ferdigheter. Med utgangspunkt i disse dimensjonene vil jeg nå vurdere hvilke politiske ferdigheter Kollontaj utviste i sin tid som diplomat i Norge, før en samlet vurdering av hennes innflytelse gjøres basert på eksemplene som er hentet frem. Men for å forstå hva hun skulle påvirke, er det nødvendig med noen setninger om dette først.

Hovedoppdraget til Kollontaj var å få en de jure anerkjennelse av sovjetregjeringen. Etter revolusjonen var Sovjetunionen isolert i verdenssamfunnet. Det var viktig å få anerkjennelse fra andre stater, både av ideologiske og praktiske årsaker. Da Kollontaj ankom Oslo var representasjonen der kun en handelsdelegasjon, ikke en offisiell ambassade.

Det andre viktige oppdraget, som foregikk i det skjulte, var å forhindre splittelsen av Det Norske Arbeiderparti (DNA) og dannelsen av Det Kommunistiske Parti (NKP). For Sovjet var det viktig å beholde støtten til Komintern (den internasjonale partiorganisasjonen). En splittelse ville generelt svekke klassekampen og spesielt svekke Sovjets legitimitet. Kollontaj kjente sentrale

personer i begge leire i DNA fra tiden hun var i eksil i Norge, så hun ble sett på som særskilt egnet til oppgaven (Kollontaj, 2015, pp. 25–34). Men fordi dette arbeidet var i strid med det diplomatiske oppdraget, måtte arbeidet foregå i hemmelighet. Med dette som bakteppe kan vi se nærmere på hennes politiske ferdigheter.

Sosial kløkt

Splittelsen av DNA var en komplisert affære for Kollontaj fordi hun hadde nære venner i hele partiet, men var forpliktet til å støtte den Komintern-vennlige fløyen. Det var også komplisert fordi alt som hadde med saken å gjøre måtte gjøres diskret, og arbeidet skulle skilles fra de diplomatiske pliktene. Body og Kollontaj samarbeidet om å skrive rapporter til Moskva om emnet, men det var antageligvis Kollontaj som sto for mesteparten av informasjonsinnhenting. Dette må ha vært et vanskelig oppdrag, både fordi hun ikke skulle ødelegge relasjoner med de ulike fraksjonene og fordi arbeidet måtte være skjult.

Basert på informasjonen hun samlet inn så var hennes forslag at Komintern burde jenke på kravene sine overfor DNA. Komintern hadde offentlig støttet NKP-fløyen og kritisert Dna, blant annet for navnet på partiavisen *Social-Demokraten*. Slik Kollontaj så det så var situasjonen kritisk, og da var det ikke klokt å gå ut med støtte til en fløy og kritisere partiet for detaljer som hva partiavisen het. Hun kontaktet ledelsen i Komintern og la frem sine anbefalinger. Men det endte med splittelse da Komintern stilte et ultimatum til det som kaltes Tranmæl-fløyen under DnAs landsmøte, et ultimatum de ikke kunne godta (Sørbye et al., 2008, pp. 66–76).

Egge hevder i sin artikkel *Aleksandra Kollontaj og norsk arbeiderbevegelse 1915-1930* (Sørbye et al., 2008) at det for Kollontaj først å fremst handlet om å ikke ødelegge forutsetningene for hennes videre diplomatiske arbeid. Hennes egen karriere som diplomat var truet av det hun mente var utaktisk handling fra Komintern, og hun var tydelig skuffet og lei seg etter splittelsen (Sørbye et al., 2008, p. 78). Til tross for dette beholdt Kollontaj vennskapet med sentrale politikere i både det gamle og det nye partiet, som for eksempel Tranmæl og Gerhardsen. Det at hun landet i denne saken uten noen skrammer og uten å bli avslørt, viser at Kollontaj hadde en høy grad av sosial kløkt.

Det som er sentralt for dimensjonen sosial kløkt, er evnen til observasjon og å kunne tolke situasjoner, også i vidt forskjellige sosiale sammenhenger. Denne striden pågikk i det første året etter at hun kom til Norge. Selv om hun kjente flere sentrale karakterer i partiet, så må det ha krevd et enormt arbeid for å sette seg inn i detaljene i konflikten. Ble hun avslørt som for aktiv kunne hun brenne relasjoner til folk i partiet og hun kunne også miste respekten som diplomat i Norge.

«Socially astute individuals often are seen as ingenious in dealing with others»(Ferris et al., 2020, p. 10) sier Ferris et al. Og det virker som hadde noe av denne kløkten som skulle til for å få informasjon og analysere denne.

Mellommenneskelig innflytelse

Kollontajs viktigste offisielle oppgave var som sagt å få anerkjent Sovjet de jure. Forhandlingene var med skiftende regjeringer bestående av Høyre og Venstre, og særlig med utenriksminister Christian Frederik Michelet (1863-1927) fra Høyre. I sine dagboknotater omtales Michelet ofte som «den langbeinte hegren» (Kollontaj, 2015, p. 294), men hun sier ikke så mye mer om han som person. Ut fra dialogene som er gjengitt i dagbøkene hennes er inntrykket at det er to svært ulike personer med avmålt begeistring for hverandre. På den ene siden kommunisten og kvinnen Kollontaj, på den andre siden den konservative aristokraten og advokaten Michelet. Det virker som de kan kommunisere fordi begge er gode på konversasjon og etikette og har en genuin interesse i å løse temaet med de jure.

Kanskje dette er en av årsakene til at Kollontaj la Svalbard på bordet som forhandlingskort. Selv om hun hadde mange viktige allierte som kunne bistå på temaet, som vi kommer inn på senere i teksten, så var en overbevisning av utenriksminister Michelet avgjørende for å komme videre i anerkjennesspørsmålet. Etter intensive forhandlinger, mye av dette direkte med Michelet og hans folk, anerkjente Norge Sovjet som stat og dets regjering i februar 1924.

Om Kollontaj måtte tilby sovjets underskrift på Svalbardtraktatet, hadde hun da mellommenneskelig innflytelse? Jeg vil hevde at hun til en stor grad hadde dette, fordi det hjalp henne å oppnå respekt og gjennomslag hos Michelet, til tross for et

vanskelig utgangspunkt. En person som henne, med hennes ideologi og posisjon som kvinne, må ha fremstått som veldig fremmed, og kanskje til og med skremmende og provoserende, for Michelet. Hun skjønnte antageligvis at avstanden mellom dem var stor, men om hun kunne tilby han noe som gjorde at han havnet i historiebøkene så ville jobben bli betydelig lettere. Et viktig element i mellommenneskelig innflytelse er evnen til å kunne være fleksibel i hvordan ting gjøres, og heller holde søkelys på de store målene du vil oppnå. (Ferris et al., 2020, p. 10). Kollontaj ofret Svalbard, det til og med uten å egentlig ha godkjenning fra sine overordnede i Moskva. Men anerkjennelsen var viktig også for dem, så hun slapp unna uten større problem.

Det som taler mot at hun hadde mye mellommenneskelige påvirkning er at hun var en såpass kontroversiell karakter i kraft av sin posisjon og sine meninger. Et individ som gjør det svært godt på mellommenneskelig påvirkning beskrives av Ferris et al. som noen som kan påvirke hvem som helst. De bør ikke være så politiske ytterliggående som Kollontaj var, fordi kontrovers vil ødelegge for innflytelsen hos en del meningsmotstandere. Men det virker som hun balanserer dette ut ved å være en dyktig forhandler.

Nettverksbygger

Som nevnt tidligere så hadde Kollontaj et godt nettverk i den norske arbeiderbevegelsen allerede før hun ankom Norge. Hun vedlikeholdt sine bekjentskap og nære vennskap fra hele Europa og Sovjet gjennom en iherdig brevveksling og reisevirksomhet, etter hvert gjennom metoder som gjorde at hun unnslopp sensur. Men hun utvidet også nettverket sitt betydelig under sin tid som diplomat i Norge. Et godt eksempel på hennes evner til å bygge nettverk men også skape nye, nære relasjoner er vennskapet med skipsreder og Venstre-politiker Johan Ludwig Mowinckel (1870-1943).

Mowinckel var en av de første skipsrederne i Bergen, og hadde stor kommersiell suksess. Det var som skipsreder, på grunn av handelsavtaler som ble gjort direkte med handelsdelegasjonen i Oslo, han først ble kjent med Kollontaj. Mest kjent er han som tidligere statsminister (1924-26/1928-31/1933-35) og utenriksminister (1922-23/1933-35).

Det virker som de likte hverandre fra første øyeblikk, for allerede i desember 1922 inviterte Mowinckel Kollontaj til besøk i Bergen og til sin familie. I løpet av tiden i Norge besøkte hun Bergen og Mowinckels familie mange ganger, også deres landsted i Os. Dette vennskapet gavnet Kollontaj på flere måter. For det første, selv om det ikke var Mowinckels regjering som anerkjente Sovjet, så var han en viktig støttespiller for Kollontaj under forarbeidene til avtalen. Han tilhørte den politiske eliten i Norge, og ble også statsminister i to omganger mens hun var diplomat i landet. De hadde fortrolige samtaler der de kunne søke råd hos hverandre (Sørbye et al., 2008, pp. 148–168).

For det andre, vennskapet kan ha påvirket hvordan andre oppfattet Kollontaj og gjort henne mindre kontroversiell i andres øyne. Det at hun var nær venn med en respektert mann som ikke var kommunist, må ha påvirket hennes rykte til hennes fordel. Vel var Mowinckel relativt radikal for sin tid, han var for eksempel ikke medlem av statskirken, noe som gjorde at grunnloven måtte endres for at han kunne bli minister. Men han var en rik kapitalist fra Bergen, i et godt etablert parti. Vennskapet ga henne også innpass i sosiale miljøer hun før ikke hadde hatt tilgang på.

I følge Ferris et al. er en god nettverksbygger noen som har mange ulike typer folk å spille på, også flere nære venner som de kan spille ball med om ideer og utfordringer. Ut fra den informasjonen vi har om Kollontaj så var nettverksbygging en av hennes aller største styrker, og hun satte vennskap høyt.

Tilsynelatende oppriktighet

Det er vanskelig å finne noen gode bevis på hvorvidt Kollontaj utstrålte tilsynelatende oppriktighet. Hun kan ikke si noe om det selv, det er andre som er dommer i den saken. Men det er mulig å gjøre noen antagelser basert på vurderingene av hennes politiske ferdigheter i de tre foregående dimensjonene. Særlig nettverksbygging, herunder evnen til å knytte til seg gode venner, er vanskelig å oppnå uten at i hvert fall noen oppfatter deg som et ærlig menneske med gode mennesker. I tillegg virker det som hun klarte å bli tilgitt, eller i hvert fall unngå straff, for sin egenrådighet, for eksempel i ved å blande Svalbard inn i forhandlingen om anerkjennelsen av Sovjet. Der andre som gikk imot «linja» kunne bli drept for sine handlinger, slapp Kollontaj unna. Det at hun også beholdt

venner på begge sider etter splittelsen av DNA er også et godt eksempel på hvordan hun må ha fremstått som ærlig. Kanskje tilsynelatende oppriktighet, at det var vanskelig å tro at hun gjorde gale ting med vilje, kan ha vært et vern mot angrep?

Underproblemstilling 3: Hvordan ble Kollontajs makt som diplomat påvirket av at hun var premissleverandør i debatten om «den nye moralen» på 1920-tallet?

«Den proletariske ideologiens oppgave er ikke å forjage Eros fra de samfunnsmessige sammenhengene, men å fylle koggene hans med piler av et nytt merke, å oppdra kjærlighetsfølelsen mellom kjønnene til å harmonere med den nye store psykiske kraften: kameratskapskjærligheten.» (Kollontaj, 1977, p. 103)

Dette skriver Kollontaj i *Gi plass til den bevingede Eros (brev til en ung arbeiderkvinne)*. Teksten ble skrevet vinteren 1923, under den første tiden hun jobbet som i Oslo som diplomat. Samtidig skrev hun novellesamlingen *Arbeiderbiers kjærlighet*, flere av hennes tidlige tekster kom ut på svensk og norsk og hun var en ivrig foredragsholder. Dette skapte mye oppmerksomhet i offentligheten og det var uenighet også innad på venstresiden. I *Aftenposten* sto det i mars 1923: «Denne ædle frue har nylig i Studentersamfunnet holdt et foredrag hvor hun forkynte en ny kjønsmoral, som om vi ikke her i Norge paa foraand har nok af halvforstyrrede kvinder, der forkynner i vor presse og i foreningslivet, og vinder en sørgelig berømthet ved sit perverse snak». (*Aftenposten* 14. mars 1923, sitert i Sørbye, 2008, pp. 321–322)

Samtidig arbeidet Kollontaj som diplomat og skulle påvirke norske politikere om blant annet anerkjennelse av Sovjet. Hvordan kunne hun kombinere disse to ulike rollene, og hva gjorde det med hennes rolle som diplomat? I denne delen vil jeg søke svar på spørsmålet: Hvordan ble Kollontajs makt som diplomat påvirket av at hun var premissleverandør i debatten om «den nye moralen» på 1920-tallet? Jeg vil gjøre det gjennom å først se nærmere på hva det betyr å være premissleverandør og hvordan det henger sammen med påvirkningskraft. Deretter vil jeg redegjøre for hvorfor Kollontaj var premissleverandør i debatten om den

«nye moralen». Til slutt vil jeg, ved hjelp av eksempler fra hennes egne og andres tekster, drøfte hvordan dette påvirket hennes makt som diplomat.

Det vi snakker om når vi snakker sammen

Det sies at «*All PR er god PR*». Det er et begrep med begrensninger, for vi har nok av eksempler på folk som forsvinner, ja til og med går til grunne, etter heftige avsløringer i media. Men begrepet er også sant, for de som har flaks og evnene til å utnytte omtalen til sin fordel. For de snakker jo om deg, om dine ideer og dine handlinger. Det er det vi snakker om når vi snakker sammen.

Bjartveit og Kjærstad beskriver dette som å etablere sannheter, at du konstruerer en virkelighet som andre må forholde seg til. Ved å bryte ut av eksisterende konstruksjoner, for eksempel en jobb, så kan du bryte fri. Men du kan også få også makt over andre ved å lage disse sosialt skapte konstruksjonene ved å være med å skape dem selv (Bjartveit & Kjærstad, 1996, pp. 163–164).

En teori rundt dette er modellmakt, utviklet av Stein Bråten. Han mener at i kommunikasjonen mellom to parter som kjemper om makten, for eksempel fagforeninger og bedriftseiere, så er det ikke nok å vinne hvert enkelt argument for å vinne makten. Spillet, og kommunikasjonen, er mer komplekst enn som så. I stedet argumenterer han med at vi kjemper om modellmakt, hvem som beskriver virkeligheten og dets utfordringer best i sin helhet. Modellene kan ha overlapp, det er også et viktig grunnlag for at noe som helst kommunikasjon kan foregå. Men den modellen som blir referansepunktet blir også den modellen som får mest makt over utfallet, fordi det følger visse konklusjoner ut fra problembeskrivelsen (Stein Bråten, 1973, pp. 98–107). Sammenfattet av Bjartveit og Kjærstad: «person A har større modellstyrke enn person B, hvis A har en modell som forklarer flere elementer av et referentområde enn det Bs modell kan.» (Bjartveit & Kjærstad, 1996, p. 165) Den som har modellmakten blir *premissleverandør*.

Bråten hevdet at ressursene du har tilgang på også påvirker hvor god modellen din blir. Kan du gjøre mye forskning, undersøkelser og lignende handlinger som er med på å styrke din virkelighetsforståelse, så stiller du sterkere i forhandlingen om makten (Stein Bråten, 1973, pp. 102–114). Samtidig er det noen diskusjoner som der argumentene ikke kan kjøpes gjennom å betale for rapporter og utredninger. Det må være noen andre krefter i sving i kampen om virkelighetsbeskrivelsen.

Sokrates' rettsak er et eksempel på dette. Sokrates trodde på en idealstat der mennesket ikke skulle styres av demokratiet, men av eksperter og en eviglevende filosofi-konge. Dette truet athenerne, som hadde bygd opp et samfunn basert på demokrati og medborgerskap. Sokrates' ideer var farlige, i en tid der deres styresett flere ganger var truet av statskupp. De to konstruksjonene kunne ikke leve side om side. Diskusjonen kunne heller ikke vinnes gjennom å vise til statistikk og samfunnsøkonomiske analyser. De to konstruksjonene har forskjellige syn på hva egentlig mennesket er og trenger. Når Sokrates ikke vil gi slipp på sine ideer må han dø. Denne typen kompromissløs konstruksjonsmakt forbindes med utopiske ideer. (Bjartveit & Kjærstad, 1996, pp. 169–172)

En annen teori som kan hjelpe oss å forstå dette er Goffmanns begrep *definisjonsmakt*. Han analyserte hvordan vi interagerer med hverandre i hverdagen, og at «enhver samtale eller interaksjon begynner med at det avklares noen områder som skal unngås, noen grenser som ikke skal overtrås.» (Engelstad, 2005, p. 42) Dette menneskelige trekket, der vi vil unngå pinlige situasjoner og hjelpe de rundt oss med og ikke heller trække i salaten, kan også brukes til å utøve definisjonsmakt. Hvis du klarer å etablere eksplisitte eller implisitte regler om hva som er tabu og hva som er innenfor, så har du også makt over andre. Denne makten kan brukes på mange måter, blant annet til å få makt over dagsorden, for eksempel hvilke saker det faktisk «er lov» å sette på dagsorden og hvilke som «ikke hører hjemme på dette møtet, i denne settingen». Kampen om dagsorden finner vi også i samspillet mellom politikere og media. Politikere kjemper om å sette dagsorden, men de er avhengig av at media skal skrive om det for at det blir viktig. (Engelstad, 2005, pp. 42–43) Derfor sitter mediene ofte på dagsordensmakten, men de kan også bli brukt av de i politikken som er dyktige på å bruke pressen drivkrefter til sin fordel. Vi kan ut fra dette si at de som sitter på dagsordensmakten er *premissleverandører*.

Symbolet på den frie kjærligheten

Det var ikke bare i norsk offentlighet Kollontajs tanker ble kritisert. Både Kaitanen og Sørbye beskriver debatten i Sovjet på 1920-tallet om seksualmoral som en kampanje rettet særlig mot Kollontaj. De to frontene beskrives som den rasjonaliserende og den frigjørende. «Den første holdningen representeres blant annet av Lenin, som mente at seksualitet burde underordnes hensynet til prinsipper som sedelighet, helse og selvdisciplin. Anliggendet måtte betraktes

kollektivt, og i den grad myndigheten skulle regulere dette området, burde det være med utgangspunkt i legevitenenskapen. Tilhengerne av fri tanke og handling, blant dem Kollontaj, delte noen av disse synspunktene, men forsvarte også nytelsen i seg selv, og regnet den som en revolusjonær kraft.” (Healey, 2002, sitert i Sørbye et al., 2008, p. 238) For Kollontaj var kameratskapskjærligheten, som kunne være både seksuell eller vennskapelig, en ekspansiv kraft som ville gi styrke til det kommunistiske prosjekt fordi det avlet solidaritet og felleskap. I praksis betydde det å avskaffe tradisjonelle familiestrukturer og ekteskapet. I stedet kunne velge fritt hvem man hadde nær til enhver tid.

Fordi motstanden var stor mot denne typen tanker, var Kollontaj under konstant kritikk under større deler av 20-tallet. Det ble ikke bedre av at flere av hennes skjønnlitterære verk kritiserte det hun mente var en voksende dobbeltmoral i hjemlandet. Kollontaj klarte ikke å holde seg unna og deltok aktivt i moraldebatten frem til 1926, når Stalin for alvor begynte med sine «opprensninger». Men fremtiden fortsatte å innhente henne når hennes tidligere verker ble oversatt og utgitt i de nordiske landene, med påfølgende debatter i konservative og radikale aviser og tidsskrift. Mange i den nordiske kvinnebevegelsen hadde også en stor interesse for Kollontajs tanker og bidro til å opprettholde oppmerksomheten rundt hennes person og tanker. (Sørbye et al., 2008, pp. 329–348).

Ved at Kollontaj ble symbolet på den frie kjærligheten, kan en også hevde at hun ble en premissleverandør i en debatt som har fortsatt i bølger opp til vår tid. For selv om majoriteten var uenige med henne i hennes datid, så var det hennes tanker og ideer som ble diskutert. Hun sto i sentrum for debatten, og hennes navn ble verdenskjent på grunn av dette.

Diplomat og debattant

At Kollontajs oppmerksomhet var splittet er omtalt i drøftingen om vilje til makt. Vi får inntrykk av at skriveingen er noe hun må gjøre, hun klarer ikke å la være. Men hvordan hun selv vurderte at det påvirket rollen som diplomat finner man lite uttalelser om. I hennes diplomatiske nedtegnelser skriver hun ikke om denne konflikten, og det berøres i brev kun som et praktisk problem fordi det ikke er nok tid til skriveingen, for eksempel: «*Ni vet inte hur min tid splittras av tusen små,*

onödiga plikter! [...] Emellanåt sätter jag mig ned ock skriver ner enstaka tankar, utkast. Allt detta blir liggande obearbetat.» (Stövling, 1977, sitert i Sørbye et al., 2008, p. 347). Det virker ikke som om hun reflekterer over hva det kan bety at hun har en parallell og kontroversiell karriere, samtidig som hun skal forhandle med et konservativt embetsverk og norske politikere om handelsforbindelser og formuleringer i traktater.

Pressen skilte også tilsynelatende på disse to rollene. I det materialet som er gjennomgått for denne oppgaven er det mange eksempler på kritikk av innholdet i tekstene hennes, men lite eksempler på at dette så settes i sammenheng med at hun er diplomat. Det nærmeste vi kommer er Aftenpostens anmeldelse av *Veier til kjærlighet* der de er begeistret over Kollontajs kritiske skildring av de nåværende forholdene i Sovjetunionen og påpeker at Kollontaj er en «ærlig sannhetssøker» for «en så usympatisk skildring» var «modig for en embedsmann i hennes utsatte stilling». (Aftenposten, 12 desember 1928, sitert i Sørbye et al., 2008, p. 344) Det har heller ikke lyktes meg å finne noen drøftinger om hvorfor hun i stor grad slapp unna kritikk for sammenblanding av rollene.

I utgangspunktet skulle en tro at den negative oppmerksomheten hun fikk i borgerlig presse svekket hennes makt som diplomat. Men vi finnes få holdepunkter for å kunne hevde dette. Det er derimot mulig å argumentere for at det at hun var premissleverandør i debatten, ikke bare deltager, ga henne status som også hjalp henne som diplomat. Jeg vil argumentere for dette med tre ulike innfallsvinkler.

For det første, det var hun som satte dagsorden gjennom sine tekster, og hadde dermed også definisjonsmakten over hva rammene for debatten skulle være. Uten blygsel tok hun opp temaer som før var tabu å snakke om, men som det er veldig menneskelig å være interessert i, nemlig kjærlighet og seksualitet. Som 50-åring må også tyngden hennes i slike debatter ha økt, siden det ble vanskeligere å skandalisere en eldre dame. Det er mulig å hevde at hun fikk økt respekt og ble mer interessant i manges øyne fordi hun tok tak i emner som var dysset ned. I en passasje i hennes diplomatiske nedtegnelser beskriver hun hvordan hun blir tilkalt av Mowinckel og tror det skal handle om revidering av en avtaletekst.

«..Mowinckel reiste seg og tok meg spesielt vennlig imot. – Madame Kollontaj, det

viser seg at De ikke bare er diplomat, men også skjønnlitterær forfatter. Deres bok «Veien til kjærlighet» er jo oversatt til norsk, og i går kveld leste jeg den med stor interesse. Vi satte oss ikke ved skrivebordet hans, men innerst i kontoret, han i en sofa, jeg i en lenestol, og så snakket vi meget livlig i nesten en time. Ikke om garantipakten, men om min kortroman.» (Kollontaj, 2015, p. 617) Denne samtalen viser hvordan hun gjennom disse tekstene vekket nysgjerrighet hos andre og kanskje fremsto som et mer komplett menneske, ikke kun diplomat og politiker. Dette kan ha styrket Kollontajs makt som diplomat, fordi hun fremstår som både modig og troverdig.

For det andre så presenterte Kollontaj gjennom sine tekster en ny modell, en ny måte å leve på, som må ha appellert til mange mennesker og virket fornuftig. Hvorfor skulle mennesker bli i kjærlighetsløse ekteskap? I en tid der skilsmisser var mindre vanlig, kan vi legge til grunn at Kollontaj hadde en del skjulte fans, som ikke kunne ytre sin begeistring offentlig. De religiøse og konservative holdt fast ved sine moralske argumenter, samt at familien var en del av samfunnets struktur. Men Kollontaj hadde modellmakten, fordi det var hennes modell som ble diskutert. Og selv om det tok mange år, så er vi i Vesten i dag nærmere Kollontajs modell for relasjoner enn den som eksisterte på 1920-tallet.

For det tredje så presenterte ikke Kollontaj bare en ny modell for hvordan vi praktisk kunne organisere relasjoner i samfunnet på en bedre måte. Hun beskrev en helt ny virkelighet, en utopisk drøm der vi lever lykkelige i kameratskapskjærlighet til hverandre, fri fra ensomheten hun mente parforholdet avlet. I likhet med Sokrates' utopiske stat så var ikke disse tankene helt ufarlige. Maktforhold endres når folk får ideer om at livet kan leves på helt andre måter. Skam, moral og ideer om hvordan «man» gjør ting gir makt over mennesker. Det forklarer all oppmerksomheten ideene hennes fikk både i Sovjet og ellers i Europa. I motsetning til Sokrates så modererte Kollontaj seg når livet hennes begynte å bli truet mot slutten av 20-tallet, men ideene hennes ble fortsatt diskutert gjennom hele hennes tid som diplomat i Norge. Jeg vil hevde at frykten for denne nye virkeligheten som fantes hos en del mennesker også førte til at Kollontaj fikk mer makt som diplomat, fordi frykt kan føre til usikkerhet. Og usikkerhet gjør at en ikke presterer godt. Kollontaj må ha hatt overtaket i slike situasjoner.

Hovedproblemstilling: Hva var de viktigste årsakene til at Kollontaj lyktes som diplomat i Norge (1922-1930)?

Drøfting av de tre underproblemstillingene gjennom teori og tolkning av sitater fra Kollontaj og de rundt henne har gitt et nærmere innblikk i Kollontaj og en større forståelse av hennes tid som diplomat. Før hovedproblemstillingen drøftes vil jeg summere opp de tre underproblemstillingene. Deretter vil jeg drøfte hovedproblemstillingen ved å først se på hva det vil bety å lykkes som diplomat, for å så se hva de viktigste årsakene til at hun fikk dette til. Drøftingen baseres på innsikter gjort i underproblemstillingene.

UI sammendrag: Hvordan preget vilje til makt Kollontajs virke som diplomat.

Ved hjelp av begrepet vilje til makt så jeg nærmere på hvordan indre drivkrefter preget Kollontajs tid som diplomat i Norge. Sitater fra Kollontaj avslørte at hun var en splittet person under sin tid som diplomat. På ene siden ønsket hun å skrive og trekke seg tilbake fra politikk. På den andre siden så grep hun sjansen til å bli diplomat med begge hendene, og gjorde rollen til sin, til tross for at hun var over 50 år.

Selv om hun ikke fulgte drømmen om å bli forfatter på heltid, så ga hun ikke opp ambisjonen, men kombinerte skriving med diplomatjobben. Det at hun ikke dedikerte seg helt til skrivingen kan peke mot at hun ikke har vilje til makt, fordi hun ikke turte å gjøre det hun egentlig ville på heltid, å bryte med alt. Men det ser ikke ut som om forfatterdrømmen var altoppslukende, når vi leser andre sitater fra henne. Det er mye som tyder på at hun faktisk var nysgjerrig på diplomatiet og ville gjøre en bra jobb i den nye rollen. Denne indre kraften og evnen til å tørre å gjøre noe nytt fullt ut og skape en ny mening, peker mot en sterk vilje til makt.

Hun utformet rollen på sin måte, i kombinasjon med lidenskapen for å skrive og debattere. Dette dobbeltlivet kan også ha gitt henne ekstra kraft til å bli en god diplomat, fordi hun ikke måtte ofre skrivingen. Konklusjonen på dette spørsmålet blir at vilje til makt i stor grad preget Kollontajs virke som diplomat i Norge.

U2 sammendrag: Hvilke karaktertrekk og ferdigheter fremmet Kollontajs innflytelse som diplomat?

Ved å bruke Ferris et al.s begrep *politiske ferdigheter* drøftet jeg i hvilken grad Kollontaj hadde disse karaktertrekkene og ferdighetene. De politiske ferdighetene overlapper i stor grad med hva som trengs for å gjøre det godt som diplomat. Eksempler fra hendelser under tiden som diplomat viser at Kollontaj i stor grad hadde disse ferdighetene.

For det første var hun flink til å forstå og tolke ulike sosiale situasjoner. For det andre hadde hun god mellommenneskelig innflytelse, selv om dette kanskje kunne bli vanskeligere for henne på grunn av hennes radikale, politiske bakgrunn. For det tredje så utmerket hun seg særlig som en god nettverksbygger, dette hadde hun gjort gjennom hele livet, og hun satte vennskap høyt.

Til sist i drøftingen så jeg nærmere på om hun hadde en tilsynelatende troverdighet. Dette punktet var vanskelig å evaluere uten å kunne få konkrete uttalelser fra personer som møtte henne. Men basert på at det er en forutsetning for å lykkes med de andre tre dimensjonene, så ble konklusjonen at Kollontaj også må ha hatt en tilsynelatende oppriktighet i møte med andre. Alt i alt har hennes dyktighet innen politiske ferdigheter vært svært viktige for hennes innflytelse som diplomat.

U3 sammendrag: Hvordan ble Kollontajs makt som diplomat påvirket av at hun var premissleverandør i debatten om «den nye moralen» på 1920-tallet?

For å drøfte dette spørsmålet ble teori om definisjonsmakt og modellmakt brukt, samt hva kamp om uforenelige konstruksjoner kan føre til. I drøftingen ble det argumentert for at Kollontaj var en premissleverandør i debatten om den «nye moralen».

Videre ble det diskutert hvordan dette påvirket hennes makt som diplomat. Det ble hevdet at Kollontaj fikk økt makt av tre årsaker. For det første så utvidet hun rammene fra hva som var lov å snakke om og hun skrev om tabubelagte emner, hun fikk altså definisjonsmakt og dagsordensmakt. Dette kan ha gjort at hun for andre fremsto mer troverdig, som et ekte menneske. For det andre så hadde hun modellmakt, fordi i praksis så var den gamle måten å forstå relasjoner på allerede

da var på vei ut. Hennes nye modell, hennes tanker om en fri (eller i hvert fall friere) kjærlighet må ha appellert til mange, også de som ikke turte å innrømme det. Til sist blir det drøftet hvordan hennes utopiske ideer, hennes konstruksjon, påvirket hennes makt som diplomat. Hennes ideer må også ha skremt de som hadde makt, fordi en endring av samfunnsstrukturer endrer maktforhold. Selv om Kollontaj modererte seg da det begynte å bli farligere med andre meninger, så var ryktet hennes fortsatt til stede. I drøftingen argumenterer jeg med at hun fikk mer makt av denne frykten noen hadde for henne. Frykt skaper usikkerhet og dermed mindre makt hos motparten.

Lyktes Kollontaj som diplomat i Norge?

Mange av Kollontajs gjerninger som diplomat er allerede nevnt i teksten tidligere, men her kommer en liten oppsummering:

- Hun fikk de jure anerkjennelse av Sovjet, som land nummer tre. Dette gjorde at hun ble oppgradert fra verdens første kvinnelige diplomat til å bli verdens første kvinnelige ambassadør.
- Hun klarte å beholde gode relasjoner med folk på begge sider etter den opprivende splittelsen av DNA, og beholdt venner på begge sider, noe som ga henne innflytelse over større del av politikken i Norge.
- Hun fikk et stort nettverk blant innflytelsesrike mennesker i Norge, både i og utenfor politikken. For eksempel var hun jevnlig på besøk hos Nansen, som hun beundret. Hun ble nær venn med Mowinckel, som ble statsminister mens hun var diplomat.
- Utstrakte handelsforbindelser mellom landene ble gjenopprettet.
- Vi kan anta at hun bidro til at Sovjet fikk et bedre rykte i Norge enn det som var utgangspunktet rett etter revolusjonen. Hun gjorde dette ved å opptre med respekt overfor det landet hun var i og jobbet systematisk med å fremme båndene mellom landene gjennom kulturutveksling, noe som var et lite brukt virkemiddel i diplomatiet frem til da (se artikkel av Daniela Bücten, Kunst og Politikk, i Sørbye et al., 2008).

Det motsatte, å ikke lykkes, blir en kontrafaktisk øvelse. Men vi kan anta at det ville betydd en mangel på anerkjennelse av Sovjet, større fiendskap og skepsis overfor landet og mindre handelsforbindelser. Ut fra dette kan vi si at Kollontaj lyktes som diplomat i Norge.

Hva var de viktigste årsakene til at Kollontaj lyktes som diplomat i Norge?

I underproblemstillingene viser sitater fra Kollontaj og drøftingen en splittet person. På ene siden vil Kollontaj fortsatt kunne mene hva hun vil og delta aktivt i samfunnsdebatten. På den andre siden ønsker hun suksess som diplomat og representerer en stat som stadig snevrer inn på som er lov og si, samtidig som straffene blir strengere. Hun klarer på mirakuløst vis å balansere disse to interessene i de første fem årene som diplomat. I underproblemstillingene blir det også drøftet hvordan dette kunne være mulig. Det viser seg at det kan hevdes at denne indre splittelsen kan ha hjulpet henne, både for å styrke sin indre drivkraft i omstillingen til diplomatrollen og for å øke sin makt opp mot de hun skulle påvirke som diplomat. I denne endelige drøftingen vil jeg oppsummere funnene og se på tre årsaker til at hun lyktes som diplomat.

1. Tung politiske erfaringer og eksepsjonelle politiske ferdigheter

Sørbye skriver i en artikkel om Kollontaj: «På mange måter var det som diplomat i Norge at Kollontaj først realiserte sitt ideal om å bli sett primært som fagperson, sekundært som kjønn. Man kan trygt si at hun kom, så og vant.» (Sørbye et al., 2008, p. 338) Kollontaj fikk brukt sine evner til noe annet enn bare kvinnekampen, for hun hadde levd og åndet for politikk siden tidlig alder. Kombinert med hennes bakgrunn fra aristokratiet med tilhørende etiketteregler, så hadde hun både erfaring og ferdigheter som trengtes for å lykkes. Hun hadde også mye kunnskap om utenrikspolitiske temaer og kunne mange språk, etter et liv på reise i Europa og USA. Eksemplene i denne oppgaven viser at hun var dyktig i rollen, og hun må ha opplevd en tilfredsstillelse ved å få gjennomslag, særlig etter mye motstand i Sovjet for de sakene hun jobbet for der.

2. Pragmatisk kontroversiell

Kollontaj klarte det som utenfra ser ut som en umulig øvelse, å balansere rollen som samfunnsdebattant med diplomatiet. At hun ble kjent som en kontroversiell figur ser ikke ut som det skadet hennes anseelse som diplomat. Hennes egne uttalelser om denne motsetningen tyder på at hun ikke reflekterte over denne dobbeltrollen, utover at det var praktiske hindringer som tid som gjorde det vanskelig. Det er mulig å hevde at debattantrollen gjorde at hun fikk mer makt som diplomat, for hun fikk oppmerksomhet og respekt, selv om hun var

kontroversiell. Det at hun hadde makt til å sette dagsorden, at det var Kollontajs ideer som var midtpunktet i debatten, kan ha medvirket til at andre forstod henne som en sterk person og en som man ikke tuller med. Men Kollontaj var også en pragmatiker. Hun bedrev hele tiden utstrakt selvsensur, dette vet vi fra brev hun sendte i hemmelighet til venner. Til slutt trakk seg ut av rollen som debattant, men dette var ikke på grunn av diplomatiet, men ytringsklimaet i sitt eget hjemland.

3. Sterk indre drivkraft til å omskape seg selv

Da Kollontaj ble diplomat var hun på et lavpunkt i livet. Det gikk dårlig i kjærlighetslivet og hun hadde mistet status blant sine egne etter at Arbeideropposisjonen var slått ned. Når hun fikk muligheten til å dra til Norge, som var så begeistret for, så grep hun sjansen. Men det innebar også at hun måtte finne opp seg selv på nytt, for diplomat hadde hun aldri vært. Og hun kunne ikke fortsette i opposisjon til de regjerende kreftene i partiet. Denne indre drivkraften må ha gitt henne nok kraft til å gå inn i et nytt yrke som 50-åring, å omskape seg selv. Men den samme kraften må også ha gitt henne styrken til å se bort fra Stalins stadig sterkere jerngrep om makten, paranoide forfølgelse av mennesker og det økende antall henrettelser. Den nye versjonen av Kollontaj, diplomaten, må ha vært et så vellykket prosjekt at hun trodde på det selv. Ellers er det vanskelig å se hvordan hun med overbevisning kunne fortsette å gjøre en god jobb som representant for Sovjet. Det var diplomat hun endte opp med å bli resten av sitt liv, ikke opposisjonell.

Konklusjon

Aleksandra Kollontaj hadde både kunnskapen, erfaringen og egenskapene som skulle til for å bli diplomat. Konflikten mellom interessen for debatt og skrivearbeid ignorerte hun til en stor grad, og det virker som dobbeltlivet ga henne energi i den første fasen når diplomatrollen var ukjent. Denne doble rollen, den pragmatiske kontroversielle, endte opp med å gi henne et rykte som ga henne en maktposisjon. Og hun hadde en sterk indre drivkraft, en vilje til makt, som gjorde at hun klarte å omfavne den nye tilværelsen. På grunn av denne viljen til makt gikk hun fra opposisjonell til diplomat i perioden hun var i Norge. Det gjorde at hun kunne utføre rollen på en troverdig måte, og til og med ha overbevist seg selv om at det var diplomat hun skulle være, ikke kritisk samfunnsdebattant.

Bibliografi

Bjartveit, S. (2020). *Akillevs*. Ulysses.

https://media.boknett.no/objects/37/21/150352137/productimage_ORG_166472fe857b7af4b91fcc9790dfb24a8bd3b9e2.jpg

Bjartveit, S., & Eikeset, K. (2020). *Ibsens spørsmål om lederskap* (E. Tjønneland, Ed.). Vidarforlaget.

<https://content.talisaspire.com/binorway/bundles/5f85572c9faa882c3e7dad4a4>

Bjartveit, S., & Kjærstad, T. (1996). For fyrster og småkonger. In S. Bjartveit & T. Kjærstad (Eds.), *Kaos og kosmos: Byggesteiner for individer og organisasjoner* (pp. 153–174). Kolle forl.

Collins, J. (2001). Level 5 leadership: The triumph of humility and fierce resolve. *Harvard Business Review*, 79(10), 66–76.

Conger, J. A., & Kanungo, R. N. (1998). *Charismatic leadership in organizations*. Sage.

<http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&scope=site&db=nlebk&db=nlabk&AN=474184>

Egge, Å. (2020). Aleksandra Kollontaj og Marcel Body. *Arbeiderhistorie*, 24(1), 171–179. <https://doi.org/10.18261/issn.2387-5879-2020-01-11>

Engelstad, F. (2005). *Hva er makt: Vol. Hva er*. Universitetsforl.

Ferris, G. R. F., Davidson, S. L., & Perrewè, P. L. (2020). Considering the nature of political skill. In D. C. Treadway, C. P. McAllister, & B. P. Ellen (Eds.), *Political skill at work: How to influence, motivate, and win support* (Revised edition). Nicholas Brealey Publishing.

Goffee, R. & Jones. (2015). *Why should anyone be led by you?: What it takes to be an authentic leader* (New edition). Harvard Business Review Press.

- Kittang, A. (2002). Prolog om Ibsens heroisme. In A. Kittang (Ed.), *Ibsens heroisme: Frå Brand til Når vi døde vågner: Vol. Pegasus-serien* (pp. 11–27). Gyldendal.
- Kollontaj, A. (1977). *Revolusjon og kjærlighet* (R. Stokke, Trans.). Pax forlag.
- Kollontaj, A. (2015). *Diplomatiske nedtegnelser 1922-1930* (Å. Egge, S. G. Holtsmark, & A. A. Komarov, Eds.; 1st ed.). Res Publika.
- Lundbo, S., & Bech, J. (2023). Diplomati. In *Store Norske Leksikon*.
<https://snl.no/diplomati>
- Nietzsche, F., Grønner, B. C., & Christensen, J. (2021). *Slik talte Zarathustra: En bok for alle og ingen* (2. korrigerte utgave). Spartacus.
- Ordbøkene. (2023). Til. In *Ordbøkene.no*. Språkrådet og Universitetet i Bergen.
ordbokene.no
- Ottesen Kennair. (2020). Vilje. In *Store Norske Leksikon*. <https://snl.no/vilje>
- Sjejniss, S. (1984). *Aleksandra Kollontaj: Sider av et liv*. Falken forlag.
- Sørbye, Y., Kollontaj, V. M., Egge, Å., Rotkirch, A., Holtsmark, S. G., Jerofejev, V. I., Nag, M., Wahlbäck, K., Katainen, E., Kan, A., & Büchten, D. (2008). *Revolusjon, kjærlighet, diplomati. Alexandra Kollontaj og Norden*. (Y. Sørbye, Ed.). Unipub.
- Stein Bråten. (1973). Model Monopoly and Communication: Systems Theoretical Notes on Democratization. *Acta Sociologica*, 16(2), 98–107. JSTOR.
- Steinsholt, K. (2009). *Lev farlig!: Innføring i Friedrich Nietzsches utidsmessige pedagogikk*. Tapir akademisk forl.